

Голас Радзімы

№ 23 9 чэрвеня 1994 г. Выдаецца з 1955 г.
(2373) Цана 100 рублёў.

РАЗМОВА З ПЕРАКЛАДЧЫКАМ

ПАМІЖ БОГАМ І Д'ЯБЛАМ, або

ПЯТНАЦЦАЦЬ ГОД, АДДАДЗЕННЫХ "ФАЎСТУ"

— Я Германіі ніколі не бачыў, я баюся туды ехаць, — сказаў у самым пачатку нашай размовы лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, цудоўны перакладчык Гэтэ, Рыльке, Мана, пісьменнік Васіль СЕМУХА. — У мяне наогул вельмі своеасаблівая адносіны да Германіі. З аднаго боку, менавіта адтуль у маё жыццё прыйшло самае вялікае зло, з другога, з нямецкай літаратуры ў мяне склаўся свой вельмі дарагі для мяне вобраз гэтай краіны, якую я люблю не менш, чым Беларусь. Раней я страшна марыў там пабываць, але мяне туды не пускалі, нават пасля таго, як я пераклаў "Фаўста" і немцы запрасілі мяне прыехаць. А цяпер, калі пускаюць, мне самому ўжо не хочацца ехаць. Баюся разбурыцца вобразам... Уяўленне аб людзях і жыцці, што склалася ў галаве, ніколі цалкам не адпавядае сапраўднасці... Я добра ведаю, што Германія зусім не такая, якой яна падаецца мне, тая, што ў душы, — даражэйшая, і калі зараз гэты вобраз разбурыцца, дэж што мне застанецца?

— Але як адбылося, што краіна, якая прынесла зло і боль, стала такой дарагой? І чаму наогул вы сталі вывучаць менавіта нямецкую мову?

— З-за гэтай бяды і пачаў. Калі падчас вайны я страціў бацькоў і застаўся адзін, захацелася высветліць для сябе, што адбылося, знайсці прычыны трагедыі. Разумеюць, калі прыходзяць і забіваюць самых дарагіх людзей твая, перад кім у цябе няма ніякай віны, натуральна ўзнікае пытанне: за што?

— І вы знайшлі адказ на гэта пытанне?

— Не. Гэта проста немагчыма. Чыста рацыянальна можна ўсё растлумачыць, але я шукаў адказу не на ўзроўні розуму, а адказу эмацыянальнага, адказу душы, у якім, мабыць, больш ісціны, чым у тым, што мы сфармулюем мозгам, дабавіўшы сюды палітыку, нацыянальныя рысы і нечыя інтарэсы. Гэтага адказу я не знайшоў.

— А як з'явіліся вашы пераклады?

— Праз гэтую самую цікавасць да краіны, да мовы. Яна страшна прыгожая, незвычайна багатая, настолькі багатая, што яе і вывучыць да канца немагчыма. Гэта толькі Шцірліц у кіно так лёгка ўпраўляецца з усім, і з мовай таксама...

— Дык як жа тады перакладаць?

— А ўвогуле нічога немагчыма перакласці!

— Тады што мы чытаем?!

— Мы чытаем узнаўленне нейкай тэмы сродкамі іншай мовы, нейкай ідэі пэўнага мастацкага твора, вельмі прыблізнае ў параўнанні з арыгіналам. Так, перакласці немагчыма з-за таго, што не проста ўвесь лад адной мовы не адпавядае ладу другой мовы, нават аб'ём, значэнне канкрэтнага слова і то не супадае.

— Тады які пераклад, на вашу думку, лепшы: калі, напрыклад, паэт перакладае паэта, ці проста добры літаратар бярэцца данесці да чытача твор, напісаны на іншай мове?

— Лепшы той пераклад, які лепш атрымліваецца. Таго ж "Фаўста" пераклаў Барыс Пас-тэрнак, і гэты пераклад вельмі цэнніцца. Але ж ён далёка не дасканалы, хаця і вельмі паэтычны. А ёсць пераклад "Фаўста", зроблены Халаджоўскім, які быў ці то біёлагам, ці то архе-олагам, але ніяк не паэтам. Так, у яго перакладзе няма, можа быць, такіх ужо паэтычных узлётцаў, але ён мае каштоўнасці: ён бліжэйшы да арыгінала, больш дакладна перадае змест твора. І вырашыць, што лепшае, а што горшае, проста немагчыма. А вазьміце, напрыклад, пераклад Жукоўскім "Ляснога цара" Шылера.

[Заканчэнне на 6-й стар.]

ПРЭТЭНДЭНТЫ ВЫЗНАЧАНЫ

31 мая Цэнтральная выбарчая камісія зарэгістравала ў якасці афіцыйных кандыдатаў на пасаду прэзідэнта краіны шасцёрых: Аляксандра Дубко, Вячаслава Кебіча, Аляксандра Лукашэнка, Васіля Новікава, Зянона Пазыняка, Станіслава Шушкевіча. Вось вынікі "падпіснога" этапу кандыдатаў у прэзідэнты:

- Аляксандр ДУБКО -- пададзена — 146 957 подпісаў; прызнаны сапраўднымі — 116 693 подпісы;
- Вячаслаў КЕБІЧ -- пададзена — 411 254; прызнаны сапраўднымі — 371 967;
- Аляксандр ЛУКАШЭНКА — пададзена — 176 687; прызнана сапраўднымі — 156 394;
- Васіль НОВІКАЎ — пададзена — 199 526; прызнана сапраўднымі — 183 836;
- Зянон ПАЗЬНЯК — пададзена — 232 140; прызнана сапраўднымі — 216 855;
- Станіслаў ШУШКЕВІЧ — пададзена — 131 205; прызнана сапраўднымі — 123 552.

НЕВЯСЁЛАЯ СПОВЕДЗЬ

ПЕРШАПРАХОДЦА

КУДЫ ПАДЗЕЦЦА МІКАЛАЮ ЛІСКАЎЦУ

Выпадковая сустрэча з гэтым чалавекам на мінскім вакзале, адкуль ён зноў вяртаўся з Беларусі ў Казахстан, нагадала мне, што сёлета якраз юбілей славу-тай хрушчоўскай цаліннай эпо-пей. Людзі старэйшага пакален-ня добра памятаюць яе. Пача-лося ўсё ў 1954 годзе. Гэта та-ды сотні тысяч юнакоў і дзяўчат з усіх рэспублік былога СССР па "зову беспаспартнага комсо-мольскага сэрца" ехалі далёка ад роднага дому асвойваць не-абсяжныя прасторы не крану-тых раней чалавекам земляў.

Нягледзячы на тое, што кам-панія праводзілася як інтэрнацыянальная, кожная рэспубліка мела ў Казахстане свой раён. Ён мог ахопліваць па-тэрыторыі нават некалькі аблас-цей. Беларускія механізатары (галоўная тады спецыяльнасць цаліннікаў) засяляліся ў ас-ноўным у Кустанайскай, Какча-таўскай, Цалінаградскай і Тур-гайскай абласцях. Той рэгіён з-цягам часу так і сталі называць беларускай калоніяй.

Ніхто не прымушаў прыезд-жых заставацца ў Казахстане назаўжды, але многія ме-навіта цалінныя землі абралі той запаветнай зямлэй, дзе ім хацелася застацца на-заўсёды. Чаму?

Мікалай Ліскавец, былы ме-ханізатар, першапраходца цалінных земляў, патлумачыў: — Я тут выдзеліў бы два мо-манты. Па-першае, мы, мо-ладзь, цвёрда верылі ў адзінства вялікай краіны, друж-бу паміж усімі народамі, была ўпэўненасць у тым, што, як пя-ещца ў песні, "наш адрас не дом і не ўлица, наш адрас Совет-ский Союз" і не мае значэння, дзе жыць, мы ж адна сям'я. Па-

другое, верх браў гаспадарскі разлік, ці, лепш сказаць, асабісты, практычны падыход. Ну што я пакінуў на сваёй Гродзеншчыне ў вёсцы Засце-нак? На той час трыццаць дзве соткі зямлі на шэсць душ сям'і. Зямлі неўрадлівай, пячанікаў. У калгасе атрымоўвалі капейкі. Жыць было цяжка. І раптам на-цаліне мне прапановаўць ка-валак такой зямлі, што яе хоць на булку намазвай, добра родзіць і без угнаенняў. З'явіліся ўмовы для будаўніцтва ўласнага дома, набыццця гаспа-даркі, хочаш — курэй, гусей, ка-чак, хочаш — свіней, кароў раз-водзь, а можаш і ўсё разам. Машынамі, амаль задарма, прывозілі на падворак зерне. Хто ж ад такога жыцця ад-мовіцца! Таму і застаўся, скла-лася сям'я: жонка працавала дыспетчарам, нарадзіліся два сыны.

Асваенне цаліны некалі лічылася працуным подзвігам. На ўвесь свет трубілі, што змо-жам забяспечыць сябе хлебам. Але нешта не атрымалася. Яш-чэ пры Хрушчове пачалі куп-ляць за мяккой зерне.

— Хваліцца і сапраўды мы ўмелі, — гаворыць Мікалай Ся-мёнавіч, — пышна, як кажуць, з помпай адзначалі і вялікія, і малыя юбілей: год, пяць, дзе-сяць, трыццаць. На год асваен-ня цаліны мяне персанальна за-прасілі ў Рузаеўку, раён у Как-чатаўскай вобласці, і ва ўрачыстай абстаноўцы ўручылі гадзіннік "Победа", які і сёння-цкае. Абсыпалі падарункамі на-кожны юбілей, дзякавалі за до-брую працу трактарыстам.

[Заканчэнне на 3-й стар.]

ПЕРШЫМ І ДОБРА, І ЦЯЖКА

Цешыць вока зямля, якая з такой любоўю апрацавана фермерамі з Міншчыны Віктарам ТАРАСЕНКАМ і Аляксеем ГЕРАСІМОВІЧАМ.

[Заканчэнне фотарэпартажу "Першым і добра, і цяжка" змешчана на 4-й стар.]

ПАДЗЕІ ЛЮДЗІ ФАКТЫ

ПРЭЗІДЭНЦІЯ ГОНКІ

ВЫКАНКОМ ЗАНЕПАКОЕНЫ

Выканком Партыі народнай згоды (ПНЗ) выступіў з заявай, у якой выказаў занепакоенасць фактам масавага анулявання подпісаў, сабраных ініцыятыўнай групай у падтрымку прэтэндэнта ў кандыдаты на прэзідэнцкую пасаду Генадзя Карпенкі. Па аднаму толькі Мінску, адзначаецца ў заяве, забракавана 7 958 подпісаў з 51,5 тысячы агульнай колькасці (асабліва гэта датычыць Фрунзенскага і Савецкага раёнаў). Выканком ПНЗ ставіць пад сумненне законні раённых выбарчых камісій, лічачы, што яны не маюць доказаў. У сувязі з гэтым выканком ПНЗ настойвае перад Цэнтральнай камісіяй на аб'ектыўнай даправерцы забракаваных лістоў і подпісаў.

Такую ж занепакоенасць і трывогу выказала і Грамадская кантрольная камісія. ГКК лічыць, што такія дзеянні ўладаў накіраваны на тое, каб пазбавіць Генадзя Карпенку магчымасці ўдзельнічаць у выбарчай кампаніі за прэзідэнцкае крэсла.

ПРЫСУД

САСТАВУ ЗЛАЧЫНСТВА НЯМА

У дзеяннях Старшыні Савета Міністраў Вячаслава Кебіча, які подпісаў Дагавор аб аб'яднанні грашовых сістэм Расіі і Беларусі, няма саставу злачынства.

Да такога заключэння прыйшла пракуратура рэспублікі, што разглядала па патрабаванню палітычных партый, апазіцыйных ураду, адпаведнасць некаторых артыкулаў дакументаў Канстытуцыі Беларусі.

НА РАЗВІЦЦЕ ЛЯСНОЙ ГАСПАДАРКІ

ПРАЕКТ ДЛЯ БЕЛАРУСІ

Сусветны банк аб'явіў аб прадстаўленні Рэспубліцы Беларусь крэдыту на суму 41,9 мільёна долараў на развіццё яе лясной гаспадаркі. "Узнаўленне эканомікі ў Беларусі і іншых суседніх краінах былога СССР прывядзе да ўзрастання попыту на прадукцыю з драўніны", — заявіў адказны за рэалізацыю праекта з боку Сусветнага банка Брайан Берман.

Пазыка прадстаўлена банкам на 15 гадоў.

МІЖНАРОДНЫЯ ВЫСТАЎКІ

Адзенне, абутак, мэбля, харчовыя тавары і многае іншае было прадстаўлена на міжнароднай выстаўцы "Консумэкспа-94", якая прайшла ў "Мінскэкспа". Большасць экспанатаў належала 250 польскім фірмам. Многія з іх прымалі ўдзел у такой выстаўцы ўпершыню. Дзелаваць кантакты прадпрыемстваў Беларусі і Польскай арміі пад англійскім камандаваннем, Уладзіміру Палто і Івану Буглаку брытанскія ўзнагароды.

ПРАЗ 50 ГОД

БРЫТАНСКІЯ ўзнагароды ВЕТЭРАНАМ

Пасол Вялікабрытаніі ў Рэспубліцы Беларусь Джон Эверард і брытанскі ваенны аташэ ў Маскве генерал-лейтэнант авіяцыі Уілкінсан уручылі грамадзянам Беларусі, ветэранам другой сусветнай вайны, якія служылі ў польскай арміі пад англійскім камандаваннем, Уладзіміру Палто і Івану Буглаку брытанскія ўзнагароды.

Абодва атрымалі Зорку за баявыя дзеянні 1939--1945 гадоў, Італьянскую зорку, медаль за ваенную службу ў 1939--1945 гадах, медаль за абарону Айчыны.

ЭКАЛОГІЯ

Міліцэйскія машыны з надпісам "Экалагічная" добра вядомыя беларускім аўтамабілістам. Вось ужо два гады па ініцыятыве райвыканкомаў і райаддзелаў Унутраных спраў у Мінску створаны падраздзяленні міліцэйскіх экалагаў. Асноўны іх клопат -- зрабіць наша паветра чысцейшым. Два гады, якія дзейнічае служба, -- тэрмін невялікі. Але, калі аглядаць вакол, мы ўбачым змены да лепшага. Не дарма ж Мінск лічыцца адной з самых чыстых сталіц СНД.

НА ЗДЫМКУ: рухомае экалагічнае лабараторыя на адной з трас пры ўездзе ў горад.

ДЫПЛАМАТЫЧНАЯ ХРОНІКА

НОВЫЯ ПАСОЛЬСТВЫ

Прэзідыум урада рэспублікі па прадстаўленню Міністэрства замежных спраў прыняў рашэнне аб адкрыцці новых пасольстваў Рэспублікі Беларусь у бліжэйшым і далёкім замежжы.

Пасольствы Беларусі адкрыюцца ў Азербайджанскай Рэспубліцы, Рэспубліцы Арменія, Рэспубліцы Казахстан, у Туркменістане, а таксама ў Рэспубліцы Індыя, Турэцкай Рэспубліцы.

ВАКОЛ ЧАЭС

ХОЦЬ КАНЕЦ СВЕТУ

У 14 мільярдаў долараў ацэньвае прэзідэнт Украіны Леанід Краўчук праграму па закрыццю Чарнобыльскай АЭС. "Такіх грошай няма, і таму мы будзем ажыццяўляць развіццё атамнай энергетыкі, чаго б гэта ні каштавала", — адзначыў ён, выступаючы перад калектывам ЧАЭС.

Закранаючы далейшы лёс Чарнобыльскай станцыі, Леанід Краўчук заявіў, што "яна будзе працягваць працаваць. Больш таго, ЧАЭС цяпер функцыянуе надзейна". Падкрэсліўшы, што альтэрнатывы атамнай энергетыкі цяпер няма, ён сказаў: "Мы будзем і надалей будаваць атамныя станцыі".

ПРАЕКТ ДЛЯ СЛУЦКА

ПРАВАСЛАўНЫ КОМПЛЕКС

Група мінскіх архітэктараў распрацавала праект праваслаўнага духоўнага комплексу. Збудаванне, якое плануецца ўзвесці ў Слуцку, уключае ў сябе нядзельную школу, хрысціянскую царкву, званіцу, Дом міласэрнасці. Ключавое месца зойме храм Праабражэння Гасподняга.

Першая чарга будаўніцтва комплексу прадугледжвае і ўзвядзенне помніка святой Софіі Слуцкай, якая праславілася сваёй праведнасцю.

ВЫМІРАЕМ

РАДЗЕЮЦЬ ГАРАДЫ І ВЁСКІ

Насельніцтва Краснапольскага і Слаўгарадскага раёнаў зменшылася за апошні год больш чым напалову. Кожны трэці пакінуў Чэрэкаўскі, Касцюковіцкі і Крычаўскі раёны. Прыкметна парадзелі клімавіцкія і быхаўскія населеныя пункты. Вінавата ў гэтым не толькі чарнобыльская катастрофа, што прымусіла людзей перасяліцца на "чыстыя" тэрыторыі. Толькі за 1993 год у вобласці нарадзілася 14 310, а памёрла 17 197 чалавек.

ПАЦВЕРДЖАНА АФІЦЫЙНА

РАКЕТЫ НЕ НАЦЭЛЕНЫ НА БЕЛАРУСЬ

Пасольства Рэспублікі Беларусь у ЗША звярнулася ў Савет нацыянальнай бяспекі гэтай краіны з просьбай пацвердзіць, што з гэтага часу стратэгічныя ракеты ЗША не нацэлены на Беларусь.

Дзяржаўны дэпартамент пацвердзіў пасольству, што спынена нацэльванне ўсіх амерыканскіх стратэгічных ракет, у тым ліку і на Беларусь, з тэрыторыі якой цяпер выводзяцца стратэгічныя ракеты Расіі.

АДРАДЖЭННЕ ДРУЖБЫ

ДНІ КУЛЬТУРЫ ЛАТВІ

З усякладання кветак да помніка маці Яна Райніса на Старасямёнаўскіх могілках пачаліся Дні культуры Латвіі ў Віцебску.

Ідэя іх правядзення належыць віцэ-консулу гэтай прыбалтыйскай рэспублікі Арманду Крузе, які да нядаўняга пераходу на дыпламатычную работу многа гадоў пражыў тут жа, у Віцебску, і на сабе, на сваёй "міжнароднай" сям'і зведаў дабратворнасць узаемаўважання латышоў і беларусаў. Дружба паміж двума народамі не памерла, упэўнены віцэ-консул, яна толькі мае патрэбу ў аднаўленні традыцыйных сувязей, чаму і павінны паслужыць Дні культуры Латвіі, якія прадоўжыліся да 4 чэрвеня.

ВЕСТКІ АДУСЮЛЬ

ГРАМАДСКАЯ кантрольная камісія выступіла з заявай, у якой адзначае, што на пачатку прэзідэнцкай кампаніі выявіліся антыдэмакратычныя выканаўчыя ўлады і прамыя парушэнні Закона аб выбарах прэзідэнта, а таксама правоў чалавека органамі выканаўчай ўлады, пачынаючы з Савета Міністраў Беларусі. Камісія заявіла рашучы пратэст і пакінула за сабой права звярнуцца да міжнароднай супольнасці.

РАШЭННЕМ Прэзідыума Вярхоўнага Савета Беларусі ў склад Нацыянальнага банка рэспублікі ўведзены намеснік Старшыні Вярхоўнага Савета Іван Бамбіза і першы намеснік Старшыні Савета Міністраў Міхаіл Мясніковіч. Такі крок не адпавядае міжнароднай практыцы.

ЭКАНАМІЧНЫЯ выгады аб'яднання грашовых сістэм Беларусі і Расіі занадта перабольшаны, а фактычнае здзяйсненне грашовага саюза з цягам часу будзе ўсё ў меншай ступені магчымым і абгрунтаваным з эканамічнага пункту погляду і ўсё больш дарагім. Такую выснову зрабілі эксперты Міжнароднага валютнага фонду, місія якога надаўна закончыла сваю работу ў Мінску.

ПАВОДЛЕ паведамленняў Беларускага камітэта па сацыяльнай абароне ваеннаслужачых, больш за 1 мільён салдат мінулавай вайны, што загінулі на тэрыторыі нашай рэспублікі, дастоль яшчэ не пахаваны.

ЯПОНСКІЯ медыкі лічаць, што для нас, беларусаў, ужо няма сэнсу перасяляцца далей ад небяспечна забруджанай зоны. Усё, што можна было атрымаць пасля выбуху на Чарнобыльскай АЭС, мы ўжо маем. Найперш радыёнуклідны ёду, якімі людзі "запасліся" на ўсё астатняе жыццё. Урачам застаецца толькі праводзіць штогод медыцынскія наглядны і выяўляць хваробы на ранніх стадыях.

У ШКОЛАХ Беларусі прагучаў традыцыйны апошні званок. Паводле даных Дзяржаўнага камітэта па статыстыцы, сёлета больш за 200 тысяч вучняў 9-х і 11-х класаў -- выпускнікі. Школьныя дзверы за імі зачыняцца, наперадзе -- няпэўная будучыня.

ТАК ЗВАНІ народны рух Беларусі пачаў у Віцебску антыбеларускую акцыю -- збор подпісаў за правядзенне ў горадзе рэферэндуму: прызначь рускую мову дзяржаўнай на роўні з беларускай. Благаславілі НРБ-оўцаў на такі крок аж 52 дэпутаты Віцебскага гарсавета.

НА КАНЕЦ 1993 года ў насельніцтва Беларусі мелася 1 мільён 300 тысяч прыватнага легкавага транспарту. Гэтая лічба штогод павялічваецца на 7 працэнтаў. Цяпер кожны сёмы жыхар -- на ўласнай машыне. У асноўным аўтамабілі вытворчасці СНГ. Штодня рэгіструецца 240--270 машын замежных марак.

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ "ГОЛАС РАДЗІМЫ"

У № 21 "Голасу Радзімы" апублікаваны матэрыял "Нам бы ды іх умовы".

Не маючы ніякіх прэтэнзій да таго, што тычыцца цяжкасцей маёй працы ў нейрахірургіі і складаных абставін ва ўсёй нашай сучаснай медыцыне, хацеў бы ўсё ж звярнуць увагу на некалькі прыкрых для мяне момантаў. Тычацца яны перш за ўсё праблем кампетэнтнасці і характарыстыкі прафесійнага ўзроўню супрацоўнікаў Міністэрства аховы здароўя. Лічу, што тут вольна перададзены мае думкі і тым самым скажона мая пазіцыя. А яна некалькі адметная ад той, што выкладзена ў матэрыяле. Пра гэта і хачу дзвесці да ведама рэдакцыі і чытачоў. Таму спадзяюся, што рэдакцыя "Голасу Радзімы" надрукуе мой ліст.

З павагай

Ф. АЛЯШКЕВІЧ,
прафесар, член-карэспандэнт АН Беларусі.

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

Што тычыцца абяцання “заваліць” хлебам усю краіну за кошт асваення цалінных земляў і нават забяспечыць зернем увесь сацыялістычны лагер... Не ведаю, ці можна было б накарміць увесь сацыялістычны лагер, але факт, што краіна ў вялікай колькасці спажывала цалінны хлеб.

Вы можаце запыраць: есці то елі, але ж працягвалі купляць за мяжой збожжа. Сапраўды, куплялі. І тут, мне здаецца, поўнасцю вінавата наша безгаспадарчасць. Хто можа сказаць, колькі хлеба гінула ў час уборкі? Тыя, каму даводзілася бываць у Казахстане, бачылі і горы зерня, што прападала, не вывозілася, заставалася пад адкрытым небам на зіму, і заплацістыя дарогі, насыпаныя зернем, што цягнуліся на многія кіламетры. Хто іх улічваў, хто адказваў за гэтыя страты? Ніхто. А каб усё гэта не гінула, то не прыйшлося б увозіць хлеб з-за мяжы.

Мы з Мікалаем Ліскаўцом вядзем гутарку ў асноўным на конт хлеба. І сапраўды: на цаліне ён галоўнае. Але ж мала гаворыцца пра тое, што прыезджыя ў многім змянілі жыццё мясцовых качэўнікаў.

— Што ўяўлялі сабой цалінныя землі? — чую ад Мікалая Сямёнавіча. — Гэта былі бяскрайнія маланаселеныя стэпы, па якіх качавалі жывёлаводы з атарамі авечак, табунамі коней, з вярблюдамі. Жылі казахі вольна, па свайму спрадвечнаму ўкладу, але бедна, без элементарных зручнасцей. Сустрэцца з доктарам недзе на качэўі было вялікай падзеяй. Тыднямі не елі хлеба. Памятаю, як майму знаёмаму механізатару, што прыехаў з Расіі, качэўнік аддаў выдатны кашук толькі за... бяспечную брытву. Простую самапіску можна было памяншаць на шапку з аўчыны. Здзівіла непісьменнасць казаху. На 12

качэўнікаў толькі адзін мог чытаць і пісаць. Мы будаваліся, узніклі пасёлкі. І сюды з цягам часу сталі прыязджаць дзеці качэўнікаў: вучыліся ў школах, асвойвалі справу механізатару. На жаль, уваход у

дзе б ні жыў у СССР, паўсюль, маўляў, твой дом, твая радзіма, размаўлялі на “языке общегосударственном, русском”.

— Няўжо ў душы нічога не засталася ў вас, не адчуваецца, што вы беларус?

жыццё скончылася. Сітуацыя змянілася з распадам СССР. Казахстан стаў будаваць сваю дзяржаву. Узніклі паміж былымі рэспублікамі граніцы. Межы, на думку Мікалая Сямёнавіча, утварыліся і ўнутры са-

шукаць — значыць застацца беспрацоўнымі.

Такая палітыка ўладаў выклікала масавы адток рускамоўнага насельніцтва з Казахстана. Збіраецца пакінуць Казахстан і Мікалай Сямёнавіч. Не адзін, а з усім сваім родам, бо з сем’ямі сыноў Ліскаўцоў ужо стала адзінаццаць душ.

Куды ехаць? Вядома, на радзіму. Вось і накіраваўся сёлета Ліскавец-старэйшы як бы ў разведку. Пяехаў у свой Воранаўскі раён. Бацькоўскай хаты не знайшоў, даўно прадалі, перавезлі ў іншую вёску. Сустрэлі яго ў былым калгасе не надта ветліва. У просьбе дапамагчы пабудавацца фактычна адмовілі: вы і ваша жонка — пенсіянеры, сыны — навуковыя супрацоўнікі, для іх у нас няма работы. Так што ніякай кар’ясы калгасу не будзе.

Пабываў і ў Гродне, і ў Мінску і нідзе нічога не дамогся. Праўда, паспачувалі, нават абнадзеілі: “Пацярыце год-другі, можа што памяняецца”.

Абяцанага чакаць доўга. Ды пры такім беспрацоўі можна чакаць усё жыццё.

— Няўжо ў нас, на Беларусі, не елі той цалінны хлеб, які я вырошчываў? — здзіўляецца Мікалай Сямёнавіч. — Чаму я стаў лішнім і чужым на сваёй радзіме? Сорак гадоў я працаваў і на яе, а мяне сёння ўпківаюць, што рабіў на Казахстан. Раяць, каб там і застаўся.

А калі чакаць? — з горыччу кажа Мікалай Ліскавец. — Да мяне і жонкі старасць падступае. А сынам і іх сем’ям, напэўна, трэба яшчэ паспець і беларускую мову вучыць, а то атрымаецца, як у Казахстане: на работу не возьмуць.

Адным словам, невясёлы юбілей атрымаўся ў нашага земляка. Ды ці будзе гэта святая ў Мікалая Ліскаўца, які ў тых чужых краях, што адпраўляўся многа гадоў назад асвойваць цалінныя землі?

Яўген ТУРАЙКЕВІЧ.

КУДЫ ПАДЗЕЦЦА МІКАЛАЮ ЛІСКАЎЦУ

цывілізацыю карэннага насельніцтва меў і адмоўны бок. У пасёлкі і гарады ехала моладзь і ўжо не вярталася назад. А гэта значыць, што не было каму падтрымаць спрадвечныя традыцыі жывёлаводаў-качэўнікаў. Жывёлагадоўля прыйшла ў заняпад. Гэтакі спрыялі і мы, перасяленцы. Нас заахвочвалі як мага больш араць стэпаў. Але ж мы часам пшаніцу заворвалі, бо не паспывалі ўбіраць. Балюча было глядзець на ўсё гэта: хіба хлеб можна так знішчаць?! І качэўнікі-казахі пакутавалі, бо якія б вялікія ні былі стэпы, але ёсць і ў іх мяжа, скарачаліся пашы.

Карцела задаць традыцыйныя пытанні Ліскаўцу: “Ці сумуецца па радзіме? Ці падтрымліваеце з ёю сувязь?”. І, вядома, атрымаць такія ж стандартныя і традыцыйныя адказы: “А як жа, сумую. Сувязь падтрымліваю”. На самай жа справе адказы па-чуў іншыя.

— Сувязь з радзімай у беларусаў у Казахстане можна параўнаць з гумай, якая з кожным разам, калі яе расцягваць, становіцца ўсё танчэйшай і танчэйшай, — казаў Мікалай Ліскавец. — Многія гады на нас уздзейнічала саветскае выхаванне:

— Ад сваёй прыналежнасці да нацыі, да народа я не адмаўляўся. Здаралася, што беларусы ўмелі, хоць і зрэдку, нагадаць у Казахстане, хто мы такія і адкуль.

Аднойчы рускія нападзілі масленіцу. Потым казахі ўрачыстую сустрэчу высныя арганізавалі. Сабраліся беларусы, сталі раіцца, няўжо ў нас сваіх святаў няма, няўжо мы забліліся пра ўсё? Узялі ды і арганізавалі сваё Купалле. І як арганізавалі! На здзіўленне ўсім.

Той-сёй на першым часе выпісваў і беларускую газету з Мінска, і кніжкі свае, здаралася, з водпуску прывозіў. Але ж гэтага вельмі мала, каб ведаць пра ўсе падзеі на радзіме, захаўваць свае традыцыі, мову, падтрымліваць іх.

Старэйшае пакаленне яшчэ помніць гэтыя традыцыі, а што будзе з нашымі дзецьмі? Як прымусяць іх размаўляць па-беларуску, калі многія і ў Беларусі ніколі не былі, і ў школе вучацца рускай, і на вуліцы паміж сабой размаўляюць па-руску. Не зачыніш жа іх дома, не ізаляюеш ад усяго пасёлка. Вядома, сплёў-другому навучыш. І застаецца яно ў дзіцячым лексіконе як дэкарэатывнае, хатняе.

Але цяпер некалі ўладкаванае

мога Казахстана. Ствараюцца ўмовы, калі далейшае пражыванне іншых народнасцей на гэтай зямлі стала немагчымым. Асабліва цяжка так званаму рускамоўнаму насельніцтву. Тут ідзе вайна.

Але, у адрозненне ад Малдавіі і Закаўказзя, вайна не кровавапрапітная, а хутчэй псіхалагічная. Гэта добра бачна на прыкладзе сям’і таго ж Мікалая Ліскаўца.

Многія гады яго жонка Алена працавала дыспетчарам на элеватары. Мела і падзякі, і ўзнагароды. Ёй бы яшчэ працаваць і працаваць, але раптам аб’яўляюць аб звальненні. Матывацыя: няма куды дзець малых спецыялістаў. Хаця, па праўдзе кажучы, месцаў хапае для ўсіх.

Гады два назад Мікалаю Ліскаўцу, лепшаму механізатару раёна, абяцалі даць новы трактар. І вось летась далі... развалюху, такую тэхніку, якая больш знаходзіцца на рамонце, чым у полі.

Самая ж вялікая праблема з упадкаваннем сыноў. І аднаму, і другому прапанавалі звольніцца з навуковага інстытута і пашукаць іншае месца, бо Ліскаўцы не ведаюць казахскай мовы. Звольніцца і па-

АСОБА СВЯТОЙ ЕФРАСІННІ ЛУЧЫЦЬ БЕЛАРУСАЎ СВЕТУ

У Доме літаратара 23 мая прайшлі першыя духоўна-асветніцкія чытанні святой Ефрасінні Полацкай, арганізаваныя дабрачынным фондам святой, які ўзначальвае пісьменніца Валянціна Коўтун.

Чытанні пачаліся з малітвы за Ефрасінню Полацкую і за народ Беларусі. Малітва, дарэчы, гучала на беларускай мове.

На чытаннях выступалі дзеячы беларускай культуры, святары, госці з Польшчы, Балгарыі, Амерыкі, міністр адукацыі Беларусі Віктар Гаісёнак, міністр замежных спраў Пётр Краўчанка. Айцец Ігар зазначыў, што Ефрасіння Полацкая, як глыбока веруючая жанчына, блізкая да тых жанчын, што на пачатку тысячагоддзя засталіся ля крыжа гасподня. У часы зняверання менавіта жанчыны прынялі і вытрымалі асноўны ўдар вайны з царквою і выратавалі яе.

Сярод выступаючых былі Янка Запруднік і Вітаўт Кіпель. Янка Запруднік перадаў прысутным прывітанне ад айца Мікалая, кіраўніка Беларускай аўтакефальнай царквы, які жыве ў Канадзе.

Дарэчы, у Мінску будзецца царква Ефрасінні Полацкай. Праўда, на гэтую справу не стае грошай. У ЗША даўно дзейнічаюць храмы беларускай святой. Там яе асоба, па словах нашых землякоў, вельмі шануецца.

Вітаўт Кіпель асабліва падкрэсліў, што імя Ефрасінні

Полацкай здольнае лучыць беларусаў ва ўсім свеце, бо яе прызнае святой як каталіцкая, так і праваслаўная царква.

Пісьменнік Уладзімір Арлоў нагадаў прысутным пра драматычны лёс крыжа Ефрасінні Полацкай. Міністр замежных спраў Беларусі Пётр Краўчанка паведаміў, што ёсць праваслаўны святар, які, па яго словах, мае пэўную інфармацыю аб фізічным існаванні крыжа святой Ефрасінні. Пётр Краўчанка запэўніў, што Міністэрства замежных спраў зробіць усё магчымае, каб нацыянальная святая беларусаў была знойдзена і вярнута на Радзіму.

Як паведаміла Валянціна Коўтун, у яе сабрана каля 45 дакладаў, прысвечаных Ефрасінні Полацкай. Фонд імя беларускай святой плануе выдаць іх і перадаць у жаночы манастыр, што ў Полацку. Працягнуцца духоўна-асветніцкія чытанні ў верасні, і яны будуць наладжывацца штогод — увосень і ўвесну. У пачатку новага навучальнага года Фонд Ефрасінні Полацкай сумесна з Міністэрствам адукацыі збіраецца правесці ў школах Беларусі ўрок ушанавання памяці беларускай святой. Гэты крок звязаны з канцэпцыйным фонду, згодна з якой, шлях нацыі да культуры, незалежнасці неаддзельны ад асветы і адукацыі.

Алена СПАСЮК.

УЛАДА І СРОДКІ МАСАВАЙ ІНФАРМАЦЫІ

Апошнія дні мая напалілі грамадскую атмасферу канфліктамі ўладных структур са сродкамі масавай інфармацыі. Першы камень у агарод газеты “Свабода” кінуў прэс-сакратар прэм’ер-міністра Беларусі Зямталін, які патрабаваў перагледзець адносіны дзяржавы з гэтым выданнем. Заява была зроблена праз некалькі дзён пасля таго, як “Свабода” праіграла чарговы судовы працэс урадаваму сакратару Г. Данілаву. У працэсе завіравалі страсці: адны выступалі “за”, другія “супраць”.

Да гэтага канфлікту дададзены былі іншыя: Міністэрства культуры і друку анулявала пасведчанні на выданне газет “Навіны Беларускага народнага фронту”, “Адраджэньне” і “Выбар” (Віцебск). Паследавала заява дэпутатаў ад апазіцыі, у якой улады абвінавачваюцца ў наступленні на дэмакратычную прэсу. Аднак міністр культуры і друку А. Бутэвіч даказаў законнасць сваіх дзеянняў і папярэдзіў “Свабоду”, што яе публікацыі пярэчаць некаторым палажэнням Закона аб друку.

Да гэтых страсцей далучыліся новыя. На Дзяржтэлепрадыі закрылі “Беларускую маладзёжную”, якая назавала ўладам сваёй занадта вольнай пазіцыяй, а заадно прыкрылі і праграму “Крыніца”. Усё гэта — пад прээкстам рэарганізацыі.

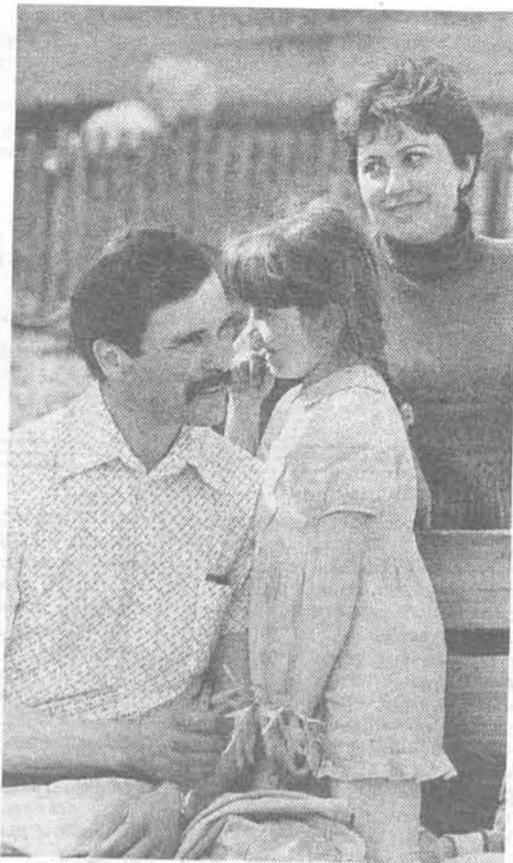
Рэакцыя на вышэйпададзеныя падзеі неадназначная. Відаць, гэта толькі пачатак. Што будзе далей? Які плён прынясе плюралізм думак і меркаванняў? Пабачым, у што выпецца беларуская дэмакратыя.

ДОКТАР ЛЁНЯ — ЗАЛАТЫЯ РУКІ

Да Леаніда СЯНЬКО ідуць людзі, якім не ў стане дапамагчы традыцыйная медыцына. Яго метады лячэння — мануальная тэрапія. За кароткі час знаходжаньня ў Мінску у Л. Сянько з’явіліся ўдзячныя людзі, якіх ён пазбавіў ад цяжкіх захворванняў.

Фота Аркадзя НІКАЛАЕВА.

ПЕРШЫМ І ДОБРА, І ЦЯЖКА

[Заканчэнне.

Пачатак на 1-й стар.]

Якія гэта цудоўныя хлопцы -- Аляксей Герасімовіч і Віктар Тарасенка! Як яны любяць родную зямлю! Гэта тыя з першых беларусаў, хто адважыўся ўзяць яе ў свае рукі пасля бальшавіцкага прыгнёту і мець з яе карысць не толькі для сябе, але і даць нешта з плёну рук сваіх людзям.

Зямлі ў іх небагата, усяго 15 гектараў на дзве сям'і. Працуюць на ёй двое -- Аляксей і Віктар. Іх жонкі настаўніцы. Работы мужчынам -- а ім, маладым, па 32 гады -- хапае. І толькі можна парадавацца, што яны ў такім узросце абзавяліся ўласнай гаспадаркай. Першыя іх поспехі абнадзейваюць. Сабраны добры ўраджай бульбы -- асноўнай культуры, морквы, капусты ды збожжавых -- ячменю, жыта.

Што ні кажы, а свая зямля -- гэта свая зямля. Яно відаць і па тым, як Віктар і Аляксей яе берагуць, з якім гонарам яны паказваюць сваё поле. Вось тут пасеяна ярына, тут пасаджана бульба, а тут будзе агародніна...

І руліваць, вялікі клопат пра ўсё, што павінна вырасці на іх зямлі.

А плён! Ён нядрэнны. Прадалі летась -- і не толькі ў Беларусі -- 25 тон бульбы, 7 тон морквы, 35 тон цукровых буракоў, 11 тон капусты ды ўсяго іншага. А з іншага -- амаль дзве тоны жыта ды яшчэ духмянага ячменю...

А што яны маюць з гэтага? Жывуць у двухпавярховым саўгасным доме. У кожнага двухпакаёўка з усімі неабходнымі выгодамі. Быт наладжаны. Але матэрыяльна пакуль не багата. Трэба процьма грошай, каб развіваць гаспадарку. А цэны на тэхніку, гаручае з кожным днём растуць. Вельмі цяжка ім. А што і калі пачыналася

лёгка! І дзе? Тым больш -- у нашай Беларусі. Няхай жа ім спрыяе поспех. Бо з такіх людзей пачынаецца ўсё добрае.

Віктар СТАВЕР.

НА ЗДЫМКАХ: Віктар ТАРАСЕНКА (злева) і Аляксей

ГЕРАСИМОВІЧ з сынам Міхаілам на сваім полі; Віктар ТАРАСЕНКА з жонкай Ганнай і дачкой Рафаэлай; набылі фермеры бульбаўборачны камбайн...; у гэтым доме жывуць сем'і фермераў.

Фота аўтара.

ДА ПРАБЛЕМЫ АДРАДЖЭННЯ МАЛЫХ ГАРАДОЎ І ПАСЕЛІШЧАЎ ДУХОЎНЫ ПАДМУРАК ДЗЯРЖАЎНАСЦІ

26 мая адбыўся пленум праўлення Беларускага фонду культуры, прысвечаны праблеме адраджэння малых гарадоў. “Адраджэнне духоўнай культуры старажытных гарадоў і паселішчаў Беларусі, -- гаварыў старшыня фонду, народны пісьменнік Іван Чыгрынаў, -- праблема вельмі важная не толькі ў сэнсе вяртання гістарычнай памяці грамадзянам Беларусі, абуджэння іх нацыянальнай годнасці, гонару за сваю бацькаўшчыну, але і для станаўлення Беларускай дзяржаўнасці, надання больш высокага статуса былым гістарычным і культурным цэнтрам рэспублікі. Зараз мы будзем сваю дзяржаву, а малыя гарады і старажытныя паселішчы, вёскі -- гэта, вобразна кажучы, духоўны падмурак Беларускай дзяржаўнасці”.

Канешне, працэс адраджэння патрабуе не толькі маральнай падтрымкі, але і сур'ёзных матэрыяльных выдаткаў, а з гэтым сёння, як вядома, не проста. Але ці маем мы права адкласці гэтую справу на потым і чакаць лепшага жыцця, калі ў невялікіх гарадах і вёсках жыве прыкладна палова насельніцтва рэспублікі? І людзі, якія там жывуць, маюць права на ўмовы не горшыя, чым жыхары Мінска ці іншых буйных гарадоў. І зноў жа даўно заўважана, што там, дзе вышэйшы ўзровень культуры, дзе ідзе нацыянальнае адраджэнне, лепш працуе і эканоміка.

На пленуме выступіў дырэктар Скарынаўскага цэнтра Адам Мальдзіс. У прыватнасці, ён сказаў: “Мне здаецца, што праблема, якая сёння абмяркоўваецца, мае вельмі сур'ёзнае значэнне для Беларускай культуры і нацыянальнага адраджэння. У сучасным цывілізаваным свеце існуе

думка, што Еўропа XXI стагоддзя будзе Еўропай не нарадаў і дзяржаў, а Еўропай рэгіёнаў. У Заходняй Еўропе усё да гэтага і ідзе, мы ж на праблему рэгіёнаў, цесна звязаную з праблемай малых гарадоў, не звяртаем аніякай увагі”. Выступленне А. Мальдзіса было прысвечана праблеме рэгіянальнага дзялення, якая, на яго думку, цесна звязана з праблемамі краязнаўства і нацыянальным адраджэннем.

Умацаванню Беларускай дзяржаўнасці было прысвечана выступленне гісторыка Міколы Ермаловіча.

-- Трэба пераламаць існуючую ў народзе свядомасць, што мы, беларусы, заўсёды былі ад некага залежнымі, -- сказаў ён. -- Адраджэнне духоўнай культуры старажытных гарадоў і паселішчаў -- адзін са шляхоў да гэтага.

Камісія Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны разам з Беларускай фундам культуры выступаюць ініцыятарамі стварэння праграм адраджэння духоўнай культуры старажытных гарадоў і паселішчаў Беларусі. Для распрацоўкі праграмы пры фондзе культуры на грамадскіх пачатках створана камісія, якую ўзначаліў старшыня Камітэта па архівах і справаходству пры Савеце Міністраў Рэспублікі Беларусь Аляксандр Міхальчанка.

-- Ад таго, як удацца вырашыць праблему малых гарадоў і старажытных паселішчаў, нават пакуль што на тэарэтычным узроўні, -- сказаў Іван Чыгрынаў, -- у многім залежыць будучыня Беларускай культуры, яе непаўторнасць і нацыянальная адметнасць.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

РЭПАРТАЖ З ВІЛЬНІ

ЮБІЛЕЙ БЕЛАРУСКАЙ ГІМНАЗІІ

Знамянальная падзея адбылася 21--22 мая ў Вільні. Тут па ініцыятыве беларускіх суполак у Літве ўрачыста адзначылі 75-я ўгодкі Віленскай Беларускай гімназіі. На іх святкаванні сабраліся яе былыя выпускнікі ды цяперашнія вучні і настаўнікі, актывісты Беларускай арганізацыі ў Літве, запрашаныя госці з Беларусі і прадстаўнікі літоўскіх улад. Як вядома, Віленская беларуская гімназія пакінула выключна глыбокі след у Беларускай адраджэнскай руху. Яе заснавальнікам быў вядомы беларускі дзеяч Іван Луцкевіч, а выкладчыкамі працавалі ў свой час Максім Гарэцкі, Антон Луцкевіч, Браніслаў Тарашкевіч, Язэп Драздовіч, Аркадзь Смоліч і іншыя. Ва ўмовах жорсткага рэжыму польскіх уладаў гімназія была спраўднай кузняй Беларускай нацыянальнай кадраў на Віленшчыне. У гімназіі выкладаў, а затым працаваў яе дырэктарам Барыс Кіт, які стаў пазней сусветна вядомым вучоным у галіне астранаўтыкі. Гімназію закончыла знакамітая беларуская паэтка Наталля Арсеннева. Закрытая ў 1944 годзе савецкімі ўладамі, гімназія аднавіла сваю дзей-

насць толькі ў верасні 1993 года намаганнямі такіх ахвярных людзей, як яе цяперашні дырэктар Лілея Глыгаўка, настаўнікі Галіна Сівалава, Генрых Пяткевіч і многія іншыя актывісты беларускіх суполак. Зараз у гімназіі ва ўсіх адзінаццаці класах навучаецца больш ста вучняў. Першы год адноўленай гімназіі месцілася ў памяшканнях дзвюх сярэдніх школ Вільні. З новага навучальнага года яна ўжо будзе працаваць у выдзеленым ёй літоўскімі ўладамі асобным будынку.

У час урачыстага сходу сваімі ўспамінамі аб гадах вучобы ў гімназіі падзяліліся яе былыя выпускнікі Зоя Каўшанка і Мацей Канапацкі з Польшчы, Лявон Луцкевіч з Вільні, Яўгенія Штастак з Навагрудка. Так, Мацей Канапацкі адзначыў, што Віленская беларуская гімназія ў даваенныя часы была адзіным асяродкам Беларускай культуры ў Заходняй Беларусі. Алег Анцукевіч перадаў для будучага музея гімназіі некаторыя рэчы і дакументы свайго бацькі, які быў дырэктарам гімназіі ў даваенныя гады.

[Заканчэнне на 6-й стар.]

Гэта азначала поўную паланізацыю уніяцкіх навучальных устаноў. Чацкі дзейнічаў тайна. Але калі Лісоўскі аб гэтым даведаўся, ён звярнуўся непасрэдна да цара, і ўжо выдадзены ўказ быў адменены. У барацьбе Лісоўскага з Чацкім адлюстравалася ўстойлівая традыцыя змагання беларусаў з паяламі за сваю самабытнасць.

Увогуле тое, што справы палітычныя ставіліся кіраўніцтвам Віленскай навучальнай акругі вышэй навуковых, стварала глебу для незадаволенасці мясцовай інтэлігенцыі польскім нацыянальным эгаізмам і прымушала іх задумвацца над лёсам Бацькаўшчыны. Менавіта выкладчыкі Віленскага ўніверсітэта сталі першымі творцамі беларускага адраджэння. Міхаіл Баброўскі пачаў даследаванне спадчыны Ф.Скарыны, І. Даніловіч звярнуўся да вывучэння Літоўскага Статута і старабеларускіх летапісаў, Ігнат Анацэвіч напісаў першую гісторыю Вялікага Княства Літоўскага. Намаганні Чартарыскага і яго паплечнікаў прыводзілі да зусім нечаканых для іх вынікаў. Польская школа не толькі паланізавала, але і дала выдатныя веды, якія сілкавалі пачуцці краёвага патрыятызму, абуджалі цікавасць да мінуўшчыны Літвы-Беларусі, культуры яе народа. Асвета, у якой бы яна моўнай форме ні праводзілася, спрыяла самапазнанню народа, усведамленню яго этнічнай адметнасці. У рэшце рэшт яна падрыхтоўвала нацыянальна-вызваленчы рух. Але ў першай палове XIX стагоддзя гэты працэс сярод нашага народа толькі зараджаўся.

5. У ПОШУКАХ ЛЕПШАЙ ДОЛІ. 1813—1830.

Царскія рэформы абмяжоўваліся асветай. І хоць яны адкрывалі для мясцовай шляхты шырокае поле дзейнасці, гэтага было недастаткова для дэмакратызацыі грамадства. Шляхецкая інтэлігенцыя з заідрасцю глядзела на Царства Польскае, якому былі дараваны царом канстытуцыя і сейм. Выяўлялася непрыхільнасць да расійскага дэспатызму. Усё яшчэ жылі спадзяванні на ўзнаўленне гістарычнай польска-літоўскай дзяржаўнасці і традыцый канстытуцыі 1791 года. Прагрэсіўныя перамены на Літве-Беларусі можна было здзейсніць шляхам пашырэння царскіх рэформ або шляхам узброенай барацьбы за ўзнаўленне рэфармаванай Рэчы Паспалітай. Але ці былі перамены да лепшага ўвогуле рэальнымі?

5.1. Пасляваеннае становішча

ПАНСКАЯ ГАСПАДАРКА. Вядучаму стану грамадства было над чым задумвацца, бо пасля вайны 1812 года наш народ меў гаротнае жыццё. Вялікі попыт на хлеб у Заходняй Еўропе зацікавіў паноў Літвы-Беларусі ў пашырэнні яго вытворчасці. Рабілася гэта дзікунскімі метадамі: павелічэннем плошчы ворных зямель за

кошт лугоў, пустэчаў ды і сялянскіх надзелаў. Зразумела, што для апрацоўкі ўзбуіненых збожжавых палеткаў землеўладальнікі карысталіся дармавой прыгоннай сілай. На паншчыну выганяліся ўсе дарослыя і нават састарэлыя сяляне. У час жніва яны працавалі амаль штодзёна і ні ў чым не адрозніваліся ад тымчасных амерыканскіх рабоў на баваўняных плантацыях. Сялянская ж збыцкая стаяла ў полі, асыпалася ад дажджу і ветру. Скарачэнне плошчы лугоў вяло да памяншэння пагалоўна жывёлы, а гэта значыць і да памяншэння запасаў натуральнага ўгнаення, урадлівасці глебы. Сталі частымі неуроджкі і голад, але паны ўпарта піхалі хлеб за мяжу (балазе, еўрапейскі рынак быў побач), каб атрымаць прыбыткі прапіць і праесці потым у Варшаве ці Пецярбургу. Зразумела, што былі сярод іх і дбайныя гаспадары.

ПЕРЫЯДЫЧНЫ ГОЛАД. Асабліва часта неуроджкі здараліся на Літве-Беларусі ў пачатку 20-х гадоў. З'явілася шмат жабракоў, былі смяротныя выпадкі ад голаду. Сяляне харчаваліся так званым пушным хлебам, выпечаным з мукі, мякіны, бярозавай кары і іншых сурагатаў. Голад 1822 года звярнуў на сябе ўвагу ў Пецярбургу. Там быў створаны асобы Заходні камітэт, у якім шмат гаварылася аб гаротным становішчы літоўска-беларускіх сялян, але дзейснай дапамогі ад урада вёска Літвы-Беларусі не дачакалася. Справа скончылася чарговымі льготамі панам, якія атрымлівалі іх ад рускага цара ў пасляваенны час перыядычна. Тыя ж пазыкі, што дзяржава выдаткоўвала для гаюдрых, асыдалі ў кішэнях прыгоннікаў. Жахі го-

ладу былі настолькі вялікімі, што некаторыя губернатары мелі мужнасць звярнуцца да старых пятоўскіх законаў і канфіскавалі лішкі хлеба ў паноў для раздачы сялянам. Але наколькі далёкія былі мясцовая адміністрацыя і царскі ўрад ад сялянскага жыцця, сведчыць перапіска 1823 года беларускага генерал-губернатара Хаванскага з Пецярбургам, у якой дыскусавалася пытанне, чаму сяляне Літвы-Беларусі ядуць хлеб з саломай — па звычцы ці з-за нястачы. Хаванскі лічыў гэта шкоднай звычкай, якую трэба забараніць законам.

РАСПАЎСЮДЖАННЕ БУЛЬБЫ. Ад павальных гадавак сялян выратавала ў значнай ступені бульба. Да канца 20-х гадоў яна з агароднай ператварылася ў палявую культуру і стала для літоўска-беларускай вёскі сапраўды другім хлебам. У той жа час гэта паспрыяла росту вінакурнай вытворчасці ў панскіх маёнтках. Бульбяная гарэлка паноў прадавалася ў шматлікіх корчмах, што ўзніклі амаль што праз кожную дзве вярсты па балышаках і вёсках. Сялянам было дзе "заліць" сваё гора і пакінуць апошняю капеіку. Галечка не пакідала іх.

САЦЫЯЛЬНЫЯ ПРАТЭСТЫ СЯЛЯН. Гаротнае жыццё абумоўлівала і адпаведны выгляд прыгонных. Вось як апісваў у 1831 годзе віцебскіх сялян урадавы чыноўнік з Пецярбурга: "Несамавітыя, вяльня, ціхія, ветлівыя, кланяюцца кожнаму праезджаму з выглядам рабоў, не чуваць у іх вясёлай песні; вясёласці і бестурботнасці не бывае нават на Пасху".

Але былі і такія, што не мірыліся з рабскім

Захар ШЫБЕКА

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСІ У XIX - XX СТАГОДДЗЯХ

(РАЗДЗЕЛЫ
З НЕНАДРУКАВАНАЙ КНИГІ)

жыццём. У гаподны 1822 год да 1/3 тых жа віцебскіх сялян уцякло ад сваіх паноў. Яны ды іншыя ўцекачы знаходзілі прытулак на вольных землях поўдня Украіны, а то і ў сваіх пушчах, дзе жылі ваўкалакамі, пакутавалі, але да прыгоннікаў не вярталіся. Літоўска-беларуская "партизаншчына" 1812 года становілася традыцыяй. Лес быў выратавальным для вяскоўцаў і надалей. Сяляне ў штыкі сустрэлі пашырэнне паншчыны. Яны адмаўляліся выконваць павіннасці, якія не былі запісаны ў старых інвентарах маёнткаў. Асабліва хваравіта рэагавалі на ўзмацненне прыгону местачковыя сяляне, якія раней з'яўляліся мяшчанамі. Іх бунты ў пачатку XIX стагоддзя адбыліся ў мястэчках Мальча Пружанскага, Гарадзея і Дзвін Кобрынскага, Мілейчыцы і Камянец Брэсцкага, Баравое і Давыд-Гарадок Пінскага паветаў. Сяляне дамагаліся волі, не хлеба, не багацця, а волі. І толькі з дапамогай царскага войска, пад канвоем паны выводзілі былых шляхціцаў на свае ўгоддзі, а то секлі розгамі, высыпалі ў Сібір. Аднак сяляне ўзнімаліся зноў і зноў. Барацьба абвастралася яшчэ і таму, што над беларускім праваслаўным ці уніяцкім сялянствам стаяла спаланізаванае каталіцкае панства.

Дзяржаўныя сяляне таксама цярпелі нястачу і здзек з боку арандатараў, якія імкнуліся за часовы тэрмін свайго гаспадарання выцснуць з прыгонных усё, што толькі маглі. Сялянскія хваляванні ў староствах становіліся звычайнай з'явай. З 1810 года на Літве-Беларусі была ўведзена агульнарасійская сістэма ваенных пацяпенняў, у якіх дзяржаўныя сяляне павінны

былі спалучаць вайсковую службу з заняткамі сельскай гаспадаркай. Аляксандр І і яго прыбліжаны міністр Аракчэеў спадзяваліся такім чынам скараціць выдаткі на ўтрыманне арміі і прадухіліць сялянскія выступленні.

ГАРАДСКОЕ ЖЫЦЦЁ. Моцнае яшчэ ў XVIII стагоддзі беларускае мяшчанства, якое трымала ў сваіх руках гарадское самакіраванне, мела брацтвы, падтрымлівала царкву і літаратуру, канчаткова аслабела ад непаспяхных падаткаў (з 1797 па 1812 год яны ўзраслі ў тры разы), вайсковых пастояў, ваенных рэквізіцый. Гандаль у гарадах прыйшоў у заняпад. Знікла багатае літоўска-беларускае купецтва, якое раней таксама апекавала асветныя ўстановы. Магістраты і гарадскія думы не атрымалі ад царскага ўрада рэальнай самастойнасці. Гарады апынуліся пад кантролем спаланізаваных чыноўнікаў дзяржаўнага апарату.

Увогуле, літоўска-беларускае насельніцтва гарадоў страціла былую эканамічную і культурную ролю. У шмат якіх выпадках яно кідала гарадскія промыслы і пераходзіла да агародніцтва. Рамяство і гандаль у гарадах перахопліваліся яўрэйскім насельніцтвам, якое змагло хутчэй прыстасавацца да новых варункаў жыцця. Тым больш, што ва ўмовах царскай Расіі прадпрыемліцтва было для яўрэяў адзіным сродкам існавання.

5.2. Віленскія таварыствы

ГРАМАДСКАЯ НАПРУЖАНАСЦЬ. Пашырэнне на Літве-Беларусі ідэй асветніцтва, адукацыі, навукі, а таксама пагаршэнне сацыяльна-эка-

намічнага стану краю ўзнялі перадавую частку шляхты на чарговую хвалю грамадска-палітычнай актыўнасці. Спробы змяніць лёс літоўска-беларускай зямель у часы раздзелаў Рэчы Паспалітай і вайны 1812 года, як вядома, былі няўдалымі. Таму на парадку дня заставаліся ўсё тыя ж праблемы: незалежнасць, дэмакратызацыя дзяржаўнага кіравання і палітычнае жыццёвых умоў для народа.

Цэнтрам грамадска-палітычнага руху стала Вільня. Тут дзейнічаў універсітэт, выдаваліся газеты, першая з якіх з'явілася яшчэ ў другой палове XVIII стагоддзя. Яна належала езуітам і мела назву "Кур'ер Літоўскі". Пасля выгнання Напалеона пры ўніверсітэце ствараюцца навукова-асветныя студэнцкія гурткі, якія паступова набываюць палітычную афарбоўку.

ШУБРАЎЦЫ. Найраней пры непасрэдным удзеле прафесара Андэя Снядэцкага, роднага брата віленскага рэктара, узнікае "Таварыства шубраўцаў" (гультаеў). Яго сябры ўзялі сабе за мэту з дапамогай сатыры высмейваць п'янства, карцежныя гульні, сущыяніцтва, фанатэрыстасць і іншыя недахопы шляхціцаў і магнатаў. Пячатка з выявай скрыжаваных лапаты і мятлы ў дубовым вянку сведчыла аб расшчэпленні шубраўцаў выцсціць і вымесці з жыцця ўсякае смецце. Гурткоўцы мелі сваю газету "Ведамасці Брукавыя" (вулічныя). У ёй супрацоўнічалі лепшыя навуковыя і літаратурныя сілы ўсяго горада. Газета (1815—1822) мела вялікі ўплыў на грамадскую думку краю. У ёй выяўляліся іранічныя адносіны да шляхты і сімпатыі да простых людзей, а часам і ганьбаванне прыгонніцкага побыту. Друкаванае слова прызначалася для Літвы-Беларусі. Артыкулы пісаліся без агляду на Варшаву. І гэта

выклікала незадаволенасць у Польшчы, дзе баяліся, што мясцовы сепаратызм пашкодіць агульнапольскай справе. У той жа час лібералізм шубраўцаў неяк сумяшчаўся з антысемітызмам. Дарэчы, з іх шэрагаў выйшаў сумна славуты пецярбургскі літаратар і журналіст Фадзей Булгарын, які пісаў даносы на Аляксандра Пушкіна.

ФІЛАМАТЫ. Адначасова з шубраўцамі, але патаемна дзейнічала "Таварыства філаматаў" (аматараў навук), якое ўзнікла ў 1817 годзе. Праз два гады такое ж таварыства было створана навукаўцамі Свіслацкай гімназіі ў Гродзенскай губерні. Філаматамі становіліся прадстаўнікі шляхецкай патрыятычнай моладзі. Яны імкнуліся шляхам адукацыі палепшыць стан Бацькаўшчыны, гэта значыць Літвы-Беларусі як правінцыі былой Рэчы Паспалітай. І сапраўды спачатку навукаўцы захапіліся Вальтэрам, Русо і іншымі асветнікамі Францыі. Аднак пад уплывам вывучэння народнага жыцця, гісторыі і культуры Літвы-Беларусі і жамойці многія з іх далучаюцца да рамантызму, мараць аб скасаванні прыгону, аднаўленні незалежнай Рэчы Паспалітай. Вялікім аўтарытэтам у гурткоўцаў карыстаўся славаўты прафесар гісторыі Іаахім Лявель, які прапаводаваў тэорыю натуральнага права кожнай асобы на вольнае, забяспечанае жыццё. Сярод філаматаў былі знакамітыя ўраджэнцы Літвы-Беларусі: зорка першай велічыні ў польскай пазіі Адам Міцкевіч, пачынальнікі новай беларускай літаратуры Ян Чачот і Тамаш Зан, вядомы на ўвесь свет навуковец Ігнацій Дамейка. Да 1820 года арганізацыя распалася з-за нягоды яе сяброў.

Пра майстэрства нашых продкаў, пра іх творчую фантазію і пошук распавядае экспазіцыя музея Інстытута мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору Акадэміі навук Рэспублікі Беларусь. У асобную калекцыю сабраны творы майстроў, якія пражывалі на тэрыторыі, забруджанай пасля чарнобыльскай катастрофы. Абязлудзелі вёскі на атручанай зямлі, але не загінулі вырабы таленавітых мастакоў, ганчароў, разьбяроў па дрэву.

Фота Яўгена ПЯСЕЦКАГА.

ПАМІЖ БОГАМ І Д'ЯБЛАМ, або ПЯТНАЦЦАЦЬ ГОД, АДДАДЗЕНАХ "ФАЎСТА"

[Заканчэнне.
Пачатак на 1-й стар.]

Тут узнікае пытанне, што лепш — арыгінал ці пераклад настолькі ў Жукоўскага атрымаўся своеасаблівы і непаўторны твор. Добра? Канешне. Але, калі паглядзець на тое, што напісаў Шылер, дык што ж добрага ў тым, што ён не аддавае арыгіналу?

— Ці ёсць нейкія асаблівасці ў перакладзе з нямецкай мовы на беларускую? І як увогуле стасуюцца гэтыя дзве мовы?

— Выдатна стасуюцца, і прычына, я думаю, у тым, што наша мова яшчэ недастаткова распрацавана, яна яшчэ не устаялася, і гэтая якасць прыдатная пры перакладзе. У рускай мове, якая ўстаялася, ужо выпрацаваўся свой уласны стыль, я нават не ведаю, як яго назваць, — "ізыяцно, красиво, правільно" — усярднены стыль. "Она взирала на меня", — так жа ніхто не гаворыць, а пісаць, значыць, можна! А ў беларускай мове кожны перакладчык можа нешта шукаць, эксперыментавать, тварыць у сілу сваіх магчымасцяў. Мне падаецца, што менавіта таму і бываюць вялікія ўдачы. Я бясконца магу гаварыць, напрыклад, пра Язэпа Семяжона. Які ён свабодны перакладчык! Яго часта крытыкуюць за тое, што ягоны пераклад бывае разы ў два большы за арыгінал. Але ж гэта можна заўважыць толькі, калі будзеш параўноўваць з арыгіналам, а так — ніколі, настолькі натуральна лёгка яго пацьвіта, свабодна лётае яго перакладчыцкая муза. Мне здаецца, што гэта вельмі добра, ён таксама выкарыстоўвае асаблівасці нашай мовы.

— Як вы лічыце, што чакае беларускі пераклад?

— Калі нас цуд уратуе, мы выжывем, але я не чакаю нічога вельмі добрага, таму што і раней, і цяпер перакладчыкі ў нас былі ўсё ж такі літаратарамі другога гатунку. Асабіста я дзесяці разоў з гэтым сутыкаўся. "Вы хто?" — пыталіся ў мяне. Я гаварыў: "Пісьменнік". — "А ў якім жанры вы працуеце?" — "Я перакладчык."

Адрозніваць суб'яднае ад арыгіналу ў хвілінку на вуснах. Ва ўяўленні людзей гэта нешта несур'езнае, гэта не ёсць самастойная творчасць, і адносіны да яе адпаведныя. Такія ж адносіны да перакладу і ў нашых пісьменнікаў. Амаль для ўсіх іх пераклад заўсёды быў сродкам крышачку падзарабіць, падтрымаць сваю сям'ю, пакуль чалавек сур'езна працуе над нечым сваім, над вялікай кнігай. Калі гэта таленавіты пісьменнік, дык ён, падзарабляючы, і ў перакладзе стварае нешта добрае, бо ён проста не ўмее працаваць дрэнна. Ну, скажам, я не магу уявіць, што Бардулін перакладзе верш горш, чым напіша само. Не можа чалавек пісаць дрэнна, гэта яго бяда. Таксама ж не мог дрэнна пісаць і перакладчык, на мой погляд, геніяльны беларускі літаратар і перакладчык Аркадзь Куляшоў. Я не ведаю, хто яшчэ пасля яго зможа перакласці на беларускую мову Пушкіна ці Лермантава, я нават не разумею, як у яго гэты чуд атрымліваўся.

Быў у нас яшчэ адзін, як я лічу, перакладчык еўрапейскага ўзроўню, не цалкам яшчэ дагэтуль выяўлены. Гэта Уладзімір Дубоўка. Шкада, што мы не ацанілі сапраўднага генія і ў паззіі, і ў перакладзе. Што зробіш, зараз мы маем толькі сумныя асколкі таго, што ўратавалася, што засталася. Я не думаю, што ў Беларусі будзе сапраўдная школа, цэльная перакладчыцкая плынь, свежы, працялы, моцны, шматгадовы і самастойны струмень. Гэта заўсёды будзе нейкі адзінкі, вар'яты, якія проста любяць гэтую справу. Але ж у нас ёсць велізарны набытак, які складваўся доўгія гады, — Скарына,

Багдановіч, Купала, Дубоўка, Куляшоў, Бардулін, Семяжон... Кожны з іх у перакладзе быў самабытнай і непаўторнай асобай, кожны ішоў сваёй адмысловай дарогай, і калі ўзяць разам усё створанае імі, мы атрымаем велізарнае багацце.

— Ці перакладае сёння хто-небудзь з сур'езных перакладчыкаў камерцыйную літаратуру? Як вы увогуле ставіцеся да гэтага?

— Перакладаюць, і я не магу кінуць камень у іх агарод, бо людзям трэба жыць, трэба есці. Але камерцыйная літаратура ў большасці сваёй знаходзіцца на патоку, і менш за ўсё камерсантаў цікавіць якасць перакладаў — хутчэй, хутчэй... Таму такія пераклады часцей за ўсё па-за літаратурай, хаця некаторыя сур'езныя перакладчыкі і аспрэчваюць гэта, гавораць, што праз маскультуру таксама трэба беларускую мову адраджаць, трэба друкаваць па-беларуску і фантастыку, і Чэйза, і усё, што чытаюць... Я да гэтага стаўлюся вельмі адмоўна, бо калі чалавек па-беларуску не гаворыць, то, прачытаўшы Чэйза, ён мову не пакалоць і раптам размаўляць на ёй не пачне. Усе адраджэнні, якія былі і будуць, не робяць такім таным спосабам. Я разумею, што пераклады Чэйза могуць быць патрэбнымі для заробку, але не трэба пад жадаанне зарабіць падводзіць базу нацыянальнага адраджэння.

— Скажыце, а вам ніколі ніхто не задаваў пытання: навошта увогуле перакладаць на беларускую, калі можна тое ж прачытаць па-руску?

— Мне гэтае пытанне задавалі тысячы разоў. Але, скажыце, навошта вам чытаць "Фаўста" па-руску, калі вы можаце прачытаць лепшы пераклад на беларускай мове? Так, я нахабна вам адказваю, але тым не менш, кожны перакладчык лічыць, што яго пераклад — лепшы, кожны імкнецца да гэтага. І такая фанабэрыя павінна быць, бо перакладаць мае сэнс толькі тады, калі ёсць жадаанне стварыць лепш за папярэдніх, лепш, чым па-руску. Між іншым, адных толькі рускіх перакладаў "Фаўста" існуе аж 17! Чога ўсе гэтыя людзі хацелі? Кожны хацеў зрабіць лепш, чым рабілі да яго, і гэтая творчая фанабэрыя апраўдваецца яго працай.

— Колькі часу вы перакладалі "Фаўста"?

— Пятнаццаць гадоў... — Што ж такога чароўнага ў "Фаўсце", калі столькі людзей імкнуцца да яго, столькіх ён прываблівае?

— Там — усё. Я б сказаў, што гэта — абсалютная кніга, як Біблія. Там ёсць добро і зло, там — тое, што і ў вас, і ўва мне, і паміж Богам і Д'яблам — два полюсы, вечная барацьба паміж імі... На любое жыццёвае пытанне вы знойдзеце адказ у гэтай кнізе. Пра "Фаўста" можна гаварыць бясконца...

Між іншым, Біблію Васіль Сёмуха таксама на беларускую мову перакладаў. Спачатку — Новы Завет, цяпер працуе над перакладам Старога Завету. Рупліва, дзень за днём працуе над тым, каб данесці да беларусаў Слова Божае на іх роднай мове.

"Калі нават маіх прыхільнікаў толькі тысяча набярэцца, я буду працаваць для гэтай тысячы", — гаворыць пісьменнік. Мне здаецца, што прыхільнікаў было і ёсць намнога больш. Спадзяюся, што яны і будуць, бо вялікую справу далучэння людзей да роднай мовы і культуры можна рабіць толькі праз вялікую літаратуру, вялікую працу, усё жыццё, дзень за днём, непрывітна і самааддана. Толькі ад такога спакойнага, пастаяннага, невялікага, але вельмі яркага і нязгаснага агеньчыка і здольны запаліцца іншыя душы.

Вераніка ЧАРКАСАВА.

ЮБІЛЕЙ БЕЛАРУСКАЙ ГІМНАЗІІ

[Заканчэнне.
Пачатак на 4-й стар.]

Ад гасцей прысутных віталі міністр замежных спраў Беларусі Пётр Краўчанка, Часовы павераны ў справах Літоўскай рэспублікі ў Беларусі Аўгуліс, намеснік дырэктара дэпартамента нацыянальнасцей Літвы Вайцекус, член Галоўнага праўлення Беларускага грамадска-культурнага таварыства ў Польшчы Тамара Русачык. А намеснік міністра адукацыі нашай рэспублікі Генадзь Бялян разам з віншаваннямі ад імя беларускага ўрада перадаў гімназіі падарункі: тэлевізар, тры касетныя магнітафоны і тры швейныя машыны. Своеасаблівым віншаваннем удзельнікаў урачыстага сходу было цікавае выступленне перад імі ўзорнага ансамбля народнай песні "Званочкі" з першай ашмянскай школы.

У заключэнне ўрачыстага сходу адбылося ўзнагароджанне лепшых вучняў гімназіі, выступленні вучнёўскай самадзейнасці гімназіі і хору клуба аматараў беларускай народнай творчасці "Сябрына".

На другі дзень, у нядзелю, працягвалася праграма святкавання. У гэты дзень на магільных вучняў і настаўнікаў гімназіі былі ўскладзены кветкі.

Затым былі выпускнікі гімназіі, якія прыехалі на юбілей, сустрэліся ў клубе Таварыства беларускай культуры, і зноў пачаліся ўспаміны аб гадах вучобы, аб тым, што захаваўся ў сэрцы і памяці. Перад прысутнымі выступіў з канцэрт-там вакальна-інструментальны ансамбль Міністэрства адукацыі Беларусі "Бліскавіца".

Святкаванні юбілею Віленскай беларускай гімназіі з'явілася важным крокам для пашырэння беларускага школьніцтва на Віленшчыне. Маючы такую багатую гісторыю, можна з верай і надзеяй глядзець у будучыню.

Уладзімір НАВІЦКІ,
намеснік старшыні
праўлення таварыства
"Радзіма".

АД РЭДАКЦЫІ: Да рэпартажу Уладзіміра Навіцкага нам хацелася б дадаць віншавальную тэлеграму ад Беларуска-Амерыканскага Задзіночання, прысланую з Нью-Йорка.

Шаноўнай Дырэкцыі Віленскай Беларускай Гімназіі Высокапаважаныя Спадарыні і Спадары!
Ад імя Галоўнай Управы Беларусі-Амерыканскага Задзіночання, яе сяброў і былых вучняў Віленскай Беларускай Гімназіі ў Злучаных Штатах Амерыкі маю гонар вітаць вас з нагоды 75-х угодкаў ад заснавання Віленскай Беларускай Гімназіі.

Арганізацыя Віленскай Беларускай Гімназіі была адным з многіх вялікіх беларускіх адраджэнскіх праектаў Івана Луцкевіча, ад перадачнай смерці якога мінае нездарука таксама 75 гадоў.

Гістарычны шлях Віленскай Беларускай Гімназіі неразрыўна звязаны з цярністым шляхам Беларускага Народу да незалежнасці за апошнія 75 год. На шляху гэтым гінулі ў маскоўска-бальшавіцкіх, нямецка-фашысцкіх і польскіх турмах і канцэнтрацыйных лагерах лепшыя настаўнікі і гадунцы гэтай гімназіі. Хоціць згадаць некаторых, якіх імёны вядомыя ў гісторыі беларускага адраджэння: Антона Луцкевіча, Максіма Гарэцкага, Аркадзя Смоліча, Вячаслава Багдановіча, Неканда-Трэпку, Краўцова Макара, айцоў Адама Станкевіча, Аляксандра Каўша, Станіслава Гляжоўскага і многа іншых.

Хай жа адроджаная Віленская Беларуска Гімназія станецца кузняй маладога пакалення беларускіх патрыётаў, хай ейны шлях вядзе ў светлую будучыню Беларускага Народу!
Жыве Беларусь!

Антон ШУКЕЛОЙЦ,
старшыня.

ПІСЬМО-ПРАТЭСТ

НЕ ЧАПАЙЦЕ НАШАЙ СІМВОЛІКІ!

З пачуццём сораму і агіды пачулі мы сёння ад вядучага перадачы "Радыефакт" А. Шаўко аб пісьме гэтак звананага "народнага" Руху за сацыяльны прагрэс і сацыяльную справядлівасць у Вяроўную Радзю краіны з патрабаваннем склікання нечарговай сесіі, якая б скасавала нацыянальную сімволіку краіны, бо яна ім, бачыце, не дае спакойна спаць! Камуністы, пенсіянеры-вайскоўцы, рэваншысты ўсіх колераў і адценняў, для якіх незалежнасць і суверэнітэт Беларусі, бы костка ў горле, вышукваюць усё новае і новае прычынны, каб парушыць спакой і згоду ў беларускім грамадстве. І апошняе іх "Пісьмо" ў Вяроўную Радзю краіны — яркае гэтаму сведчанне! Таварышчы-змагары матывуюць адмену нацыянальнай сімволікі незалежнай краіны тым, што яе выкарыстоўвалі ў час вайны з Германіяй памагатыя фашыстаў. Але ж чым тут правінілася сімволіка?! Ці не пад чырвонымі сцягамі і чырвона-зялёнымі гэтакасама 1 мая 1986 года ў нашых гарадах і вёсках людзі выходзілі на дэманстрацыі, глытаючы радыяцыйна, хаця пасля чар-

нобыльскай аварыі прайшло аж 4 дні, і тыя, хто сядзеў у сваіх шыкоўных кабінетах пад камуністычнай сімволікай, не паклапаціліся папярэдзіць свой народ аб страшэннай трагедыі, якая напаткала яго?! Чаму ж вы, такія нязломныя змагары за "справядлівасць", не заклікаеце Генеральнага пракурора спадара Шаладонова прыцягнуць да крымінальнай адказнасці за замоўчванне гэтай трагедыі ў першы ж дзень, нават час, адказных таварышаў, большасць з якіх сёння крочаць у адных з вамі шарэнгах у так званым НДБСПСС?!

Бо вам гэта не патрэбна, таму што гэта будзе не на вашу карысць, не на вашу перамогу! Значышчы ў Курпатах гэтакасама рабілася пад камуністычнай сімволікай: сярпом і молатам і чырвоным сцягам. Няўжо вы думаеце, што беларускі народ ад гэтым ужо паспеў забыцца?! Дык якая ж вам патрэбна сімволіка!?

Сёння, калі мы знаёмы з сапраўднай гісторыяй Беларусі не па кніжках Абэздарскага, які пісаў "гісторыю" нашай краіны па заяўцы КПБ-КПСС, а па пра-

цах сапраўдных вучоных-гісторыкаў, такіх, як Вацлаў Ластоўскі, Усевалад Ігнатоўскі, Мікола Ермаловіч, Юры Туронак і шэраг іншых, мы ведаем і гісторыю нашага нацыянальнага сімволікі — гербу "Пагоня" і бел-чырвона-белага сцяга, і ніякім псеўдазмагарам не кінуць болей ценю на гэтыя народныя святыні беларусаў, бо сёння Беларусь — гэта не толькі краіна вайсковых пенсіянераў, камуністаў-рэваншыстаў, сабораўцаў і іншых антыбеларускі настроеных грамадзян, якіх меншасць сярод агульнай колькасці насельніцтва. Сёння Беларусь — гэта краіна, якая вяртае з небыцця сваю гісторыю, сваю культуру, ратуе мову карэннага насельніцтва, якая гэтакасама, як і нацыянальная сімволіка, не дае спакойна спаць усё тым жа грамадзянам, аб'яднаным у НДБСПСС! Сённяшняй Беларусь належыць маладым!!! Ім, а не вам, каму ўжо па 70—90 гадоў, жыць у новай краіне, і менавіта яны могуць рабіць выснову, якія нацыянальныя сімвалы патрэбны народу незалежнай і суверэннай краіны!..

[Заканчэнне на 8-й стар.]

МІЖНАРОДНЫ КАНГРЭС БЕЛАРУСКАГА ПЭН-ЦЭНТРА

ГРАМАДСТВА—ЧАЛАВЕК—НАЦЫЯ

На гэтай імпрэзе не было: цягамотных прамоў, нудотных дакладаў, сумных справаздач. Былі цікавыя, яркія выступленні, неардынарнага інтэлекту, відавочнага таленту людзі. Гаворка пачалася сур’ёзна: “Посттаталітарнае грамадства: асоба і нацыя”. Праводзіў гэты Міжнародны кангрэс у абарону дэмакратыі і культуры Беларускага ПЭН-цэнтра. Фінансаваў кангрэс фонд Сораса.

Калі ўлічыць, што ініцыятарамі стварэння Беларускага ПЭН-цэнтра і правядзення гэтага форуму былі найперш такія людзі, як народныя пісьменнікі Беларусі Васіль Быкаў і Рыгор Барадулін (прэзідэнт ПЭН-цэнтра), а таксама пэст і перакладчык (віцэ-прэзідэнт ПЭН-цэнтра) Карлас Шэрман, дык пэўна стануць зразумелыя і змястоўнасць, важкасць гаворкі, і высокі літаратурны кшталт яе. Васіль Быкаў і Рыгор Барадулін, так бы мовіць, задалі тон, пазначылі галоўнае: “Мы працягваем жыццё ў посттаталітарным грамадстве, паводле былой таталітарнай мадэлі і яго абсурднай маралі”; ёсць “адзін толькі таталітарна-імперскі “беспрэдел” над 10-мільённым народам”. Гэта — з выступлення Быкава. “...кожнаму пакаленню трэба даводзіць,

што мы беларусы, што мы народ адметны, што мы нацыя”; “нашая мова адразу не можа скінуць з сябе магільную пліту вагою ў два загоддзі”; “пісьменнік перш за ўсё асоба, творца”; “народ нараджае асобу, асоба ўзбуіняе нацыю”. Так працягваў гаворку Барадулін.

А потым удзельнікі кангрэса, госці, прэса пачулі прадуманыя, спрэсаваныя сэнсам выступленні гасцей і гаспадароў. Яна Бохенскага (Польшча): “Асоба—народ—дэмакратыя—культура”; Карнеліуса Платэліса (Літва): “Шлях да адкрытага грамадства: вопыт Літвы”; Марыса Чаклайса (Латвія): “Дэмакратыя не ствараецца аўтаматычна: боль дэмакратыі”; Юрыя Сураўцава (Расія): “Права чалавека і права народа-этнаса: іх суадносіны ў сучаснай сітуацыі”; Хартмут Трэпер (Германія): “Культура, рынак і свабода творчай асобы”; Вольгі Помар (ЗША): “Аналіз заканадаўства аб друку ў ЗША і Беларусі”; Яўгена Свєрсіцка (Украіна): “Кошт свабоды слова”; Вітаута Кіпеля (ЗША): “Беларуская дзяржаўнасць і нацыянальна-людскія правы”; Яна Запрудніка (ЗША): “Грамадзянская супольнасць і няўрадавыя арганізацыі”; Валянціна Аскоцкага (Расія): “Мараль і палітыка” і г.д.

Гаспадары кангрэса — беларусы — годна вялі рэй. Вызначаючы праблематыку і падтрымліваючы размову. Канцэптuallyна выяўленую размову. А вялі яе такія асобы, як Уладзімір Конан і Адам Мальдзіс, Міхась Тычына і Дзмітрый Бугаёў, Вячаслаў Рагойша і Анатоль Кудзельскі, Анатоль Вярцінскі і Барыс Луцэнка. Гаворка ішла пра антыноміі дэмакратыі і культуры, пра дэмакратыю і талерантнасць, пра таямніцы творчасці і беларускае Адраджэнне, пра літаратуру і таталітарызм, пра станаўленне нацыянальнай дзяржаўнасці і сацыяльную актыўнасць мастака, пра экалогію нашай зямлі і становішча прыроднага асяроддзя за яе межамі, пра закон і права...

Спалучалі тэарэтычны грунт, публіцыстычны запал і вобразную гэрэзію слова Уладзімір Арлоў, Вольга Іпатава, Алег Лойка, Валянцін Тарас, Яўген Будзінас...

Уменне абыходзіцца з фактам як са з’явай мастацтва прадэманстравалі Святлана Алексіевіч, Віктар Казько, Марыя Карповіч, Давід Сімановіч...

Калі б слова мела магчымасць адразу і непасрэдна ператварацца ў дзеянне, дык сённяшняя сітуацыя — грамадзянская і культурная — стала б відавочна

дэмакратычнай, свабода слова набыла б неаспрэчнасць, грамадзяне рэальна забяспечылі б свае правы на інфармацыю, а тым, хто трымае ў руках пяро, — пісьменнікам, журналістам, літаратарам — не пагражала б пакаранне за праўдзівае слова.

Але, трэба спадзявацца, кангрэс будзе мець свой уплыў на грамадскае і літаратурнае жыццё. (Неузабаве матэрыялы гэтай грамадска-культурнай акцыі можна будзе прачытаць — іх рыхтуе прадрымальнік, прэзідэнт выдавецтва “Тэхналогія” Вацлаў Багдановіч).

Хацелася б яшчэ дадаць, што адбываўся кангрэс па-за гарадской мітуснёй, у маляўнічым кутку над рэчкай Іслач, у Доме творчасці пісьменнікаў. Пад знакам памяці Алеся Адамовіча, аднаго з заснавальнікаў Беларускага ПЭН-цэнтра. (У зале пасяджэнняў была наладжана фотавыстава Коктыша, прысвечаная Алеся Міхайлавічу. Кангрэс прыняў рэзалюцыю “Аб стварэнні Фонду дапамогі пісьменнікам і журналістам пры Беларускаму ПЭН-цэнтру”. Рахунак фонду 606902 у гардырэкцыі Белбизнесбанка, код 764).

Лядысь СТАХ.

Ніжэй друкуем выступленне пісьменніцы Алы СЯМЁНАВАЙ на Міжнародным кангрэсе Беларускага ПЭН-цэнтра.

Н ІSTORIA magistra vitae.

Да гэтага вядомага сцвярджэння Цыцэронна мне заўсёды рупіла паставіць пыталнік. Гісторыя — на стаўніца жыцця? Але каго яна навучыла? Ад чаго засцерагла? Улюбёнымі гульнямі эпох былі і застаюцца войны, рэвалюцыі, закалоты. Падман, хлусня, карыслівасць — хіба хто знайшоў ад іх паратунак? А гісторыя нястомна распрацоўвае сюжэты новых драм, трагедый, фарсаў, трагіфарсаў. Даводзіць сюжэты да іх лагічнай або пазалагічнай развязкі. І не вырашае праблем быццёвых, адвечных, субстанцыйных. Гісторыя — эмпірык. Эксперыментатарка. Суддзя, а, бывае, экзекутар. І — вызначальніца: каму — слава, каму — небыццё... Гісторыя, так бы мовіць, размяркуе...

Гістарычны час... Гістарычныя імкненні... Ідэалы. Ілюзіі. Хаця — часам чалавецтва прымае ідэалы за ілюзіі, а ілюзіі — за ідэалы. Здараецца, пазбаўляецца і тых, і другіх. Ці не такі сёння гістарычны момант? Разбураны дактрыны, да якіх ставіліся з малітоўнай пашанай, свабодныя месцы ў сферы ідэй пахапліва запаўняюць выпадковымі сэнсамі. Нейкім момантам незразумела — хто, дзеля чаго, навошта змагаецца? Хто, каго, навошта забівае? Хто — суддзі? Хто — падсудны?

Цывілізацыя выявіла сваю сутнасную супярэчлівасць, стала відавочным, што шляхі, пазначаныя чалавечым геніем, пакуль што набываюць выгляд тупікоў. Прастора сусвету ўсё больш уяўляецца разбуранатрывожным хаосам, усяіснай нязграідай і ўсё менш — увасабленнем светлай ідэі ў матэрыяльным быцці. На гадзінніку часу — адміністрацыйная эпоха з яе таталітарнымі прадоннямі. Ідэалы сапраўднай свабоды, справядлівасці, дэмакратыі звабіла з’яўляюцца і нікнуць, а на авансцэну гісторыі трапляюць то аморфныя безасабовыя індывідуумы, то маньякі, то блазны. І ім чамусьці саступаюць цяжкія прагматызм і эзатэрычна-абстрагаванае мысленне, спачатку не заўважаючы і пагарджаючы, пазней — клічучы на дапамогу хрысціянскі вопыт, хітрамудрасць палітыкаў, моц канкрэтыкі зброі. Глыбіня жыццёвай фактуры пачынае напўняцца пустотамі, крыніца жыцця не спаталяе прагу душы. Спасціжэнне ісціны, пошук

ІДЭАЛЫ І ІЛЮЗІІ

унутранай засяроджанасці існавання спатыкаюцца аб жахлівасць і бессэнсоўнасць рэчаіснасці. Губляецца не толькі мелодыя чалавечай душы, не чуцен нават энк, крык яе — у соцьюмах знівеліраваных індывідуумаў.

Ідэалы ўсё ж застаюцца. І ілюзіі — таксама. Спраба сённяшняга Адраджэння Беларусі — спраўджванне ідэалаў ці чарговая ілюзія? Відавочна — гэта адна з важных вех нашай гісторыі. Некаторыя трагічныя калізій — навідавоку: Айчынная вайна, Курапаты, Чарнобыль. Іншыя моманты нацыянальнай драмы — не ўяўляюць (ці не маюць ахвоты ўяўляць) нават самыя, здавалася б, прагрэсіўныя людзі. І за межамі нашай краіны, і ў самой рэспубліцы Беларусь. Родная мова, сферу ўжытку якой старанна і мэтанакіравана рабілі абмежаванай і непрэстыжнай. Гісторыя, якую фальсіфікавалі. Культура, многія набыткі якой хаваліся і замоўчваліся, дзелячы якой выбівалі, выпальвалі, высякалі. Ахоўвалі палітычную цноту (у залежнасці ад чарговага рэжыму), ласкава дазвалялі мясцовы каларыт і ў межах дазволенага этнаграфізм.

Сённяшні наш прывідны суверэннітэт — адна з карт у калодзе чарговых гульняў эпохі. І ўсё ж мы спрабуем. Хаця гэтыя спробы — набор непамыслых антыномій.

Скінутыя покрывы са шматлікіх фактаў гісторыі, цэлых перыядаў яе. Адсутнасць цензуры і ліквідацыя спецсховішчаў далі магчымасць апублікаваць многія помнікі літаратуры, права, філасофіі, мастацтва, якія засведчылі старадаўнасць і трываласць нацыянальнай культурнай традыцыі. Увайшла ў чытацкі і даследчыцкі абыходак літаратура беларускай эміграцыі. З’явіліся літаратурныя, філасофскія, палітычныя штудыі сённяшніх дзён, што сведчаць пра важкасць мысленніцкага духу нацыі.

Але які будзе лёс гэтых набыткаў? Хто засвоіць іх? Якую ролю яны адыграюць у жыцці нацыі і ў яе становішчы на пла-

неце людзей? Зразумела, што інтэлектуальны авангард, эліта адначасова выяўляюць сваю эпоху і ідуць паперадзе яе. Маса ўспрымае ідэі і іх увасабленне з пэўнай паўзай. Але гэта павінна быць паўза, дыстанцыя, не бездань. У нас жа з’яўляецца не была і ў нядаўнюю пару ў пашане, а сёння індывідуальна-экспрэсіўны пачатак асобы фарміруецца ва ўмовах сацыяльнай і крымінальнай усёдазволенасці, рэанімацыі не толькі фашыстоўскіх ідэй, але і фашыстоўскіх хаўрусаў, атмасферы духу гандляроў і мяняла.

Ва ўмовах, калі большасць у нас, на Беларусі, не ведаюць уласнай мовы, затое ледзь не з кальскі засвойваюць мат — гэтка “высокая” мода, ад кірмашу да стужак майстроў экрана. А самая аялікая абраза ў слове “інтэлігент”! Гэта так і вымаўляецца — з пагардай, агідай і адчуваннем уласнай перавагі: маўляў, мне такая ганьба не пагражае.

У нас нібыта атрымалі магчымасць свабоды веравызнання. Сталі сутаргава прываджаць усё, ад чаго адкараскаваліся дзесяцігоддзі. Але па звычцы фанфарна-параднага волевыяўлення неяк звялі ўсё да залаташатавых урачыстасцяў, да казаных выключна дыдактычных. Вышні маральных асноў рэлігіі, філасофіі быцця, таямніцы духу — усё засталася па-за ўвагай.

Мітусня. Гульні. Гульні палітычныя. Гульні эканамічныя. Гульні бясконцых саюзаў. Супалак. Фондаў.

Імпрэзы. Прэзентацыі. Рахункі. Якія лозунгі! Якая прага міласэрнасці і вышні духоўнай! А побач можа спакойна гібець чалавек. “Любіць чалавецтва лягчай, як зрабіць дабро суседу”. Рыгор Скаварада.

Вядзецца гаворка пра галоснасць і свабоду асобы, пра абарону пісьменнікаў і журналістаў, а гінуць ад рукі забойцаў супрацоўнікі Беларускага тэлебачання Леанід Петруша і Аляксандр Чулану — і нешта не чуваць было рашучых галасоў пратэсту.

Галёкаюць пра экалагічны марш праз Мінск. Выдатна. Колькі гаворкі будзе — узрушанай, пафаснай! Але сам Мінск і

Беларусь нагадваюць пейзаж пасля бойкі, вялікі сметнік, з дэмантаванымі сучаснымі вандалямі помнікамі, знявычымі дрэвамі, стапанымі газонамі.

Тым часам стомлена лічаць дні тыя, хто ўсё ж не адышоўся ад нармальнага, адвечнага занята — працы. Стварэння матэрыяльных і духоўных каштоўнасцяў. Трываюць гвалт жыцця. Ужо і не слухаюць. І веры не даюць. І наўрад ці што чытаюць. “Словы, словы, словы...”

Ці ж не абвернуцца словы тых, хто іх прамаўляе, толькі духоўнай гімнастыкай, слоўнай эквілібрыстыкай, практыкаваннем розуму?

Пра што б ні весці гаворку, няма нічога, што не мела б свайго “але”. Свабода друку паспрыяла з’яўленню некалькіх выданняў, што сапраўды ўплываюць на грамадскую і эстэтычную думку. Аднак колькі малапісьменных, бульварнага кшталту газетак і друкаваных лёткаў з’явілася засмечваць галовы грамадзян Беларусі. Праўда, гэтая бяда ў нас агульная з усім светам: наступ маскультуры (самага нікчэмнага ўзору), засілле парнаграфіі, дэтэктыў — ледзь не як жанр веку. Ёсць і сваё, уласнае дзіва. І ў старых выданнях, і ў новых умацнілася арыентацыя на пэўнае кола пішучых. З’ява нібыта нармальна — так было заўсёды ў практыцы друку. Аднак, калі згадаць інфляцыю і тое, што існуюць выданні або за кошт бюджэтных датацый, або з ласкі спонсараў, а спонсары адукавання, дасведчаныя — дзе яны? Дык відавочна, што талент у рэспубліцы Беларусь “па-за групоўкай” застаецца і па-за друкам. (Уласнае выданне не адчыніш).

А нованароджаныя бізнесмены з іх кніжнай прадукцыяй адразу ўзялі курс на чытача з інтэлектуальным узроўнем людзейкі Элачкі і схільнасцямі прафесійнага гангстэра. Да таго ж — упадабайшы позу гаспадароў жыцця, нуварышы ад кніжнага бізнесу ўзнялі ашалелы віскуцень супраць беларускай мовы. І беларушчыны. Маўляў, ратуйце, забіваюць расейскую культуру. Што ж датычыць рускай культуры і

ўвогуле замежных культур, дык на Беларусі да ўсіх заўсёды ставіліся з пашанай і павагай. Да ўсіх — акрамя сябе. Парадокс. Хаця хістанні ў рэалізацыі ўсходнеславянскай традыцыі — ці ганіць, ці ўносіць да нябёс — ёсць. І ў літаратуры, і ў навуцы, і ў мастацтве. Зноў — ілюзіі, якія робяць эталонам, ідэальным увасабленнем існай дадзенасці. Знаёмы пафас, хранічны. І хранічная кан’юнктура. З новымі арыенцірамі. І як хранічная з’ява — мітусня ў пражэктарах грамадскага і мастацкага жыцця асоб, якім не тое што таленту, але і кволенькіх здольнасцяў бракуе. І — часам гэта вельмі ж знаёмыя асобы, мы іх бачылі і раней, пад іншымі стандардамі, з іншымі лозунгамі. Ажно з той жа палымнеючай прагай — быць навідавоку, на слыху, падтрымліваць сваё ўласнае вечнае prosperity.

Сапраўды, як не згадаць мудрую з наймудрэшых з кніг — “не прыткім даецца ўспешлівы бег, не харобрым — перамога, не мудрым — хлеб, і не ў разумных — багацце, і не спраўным — благасць, але час і выпадак для ўсіх”.

Не, не навучыла нікога гісторыя. Светлыя розумам Вальтэры і Дзідро даюць мудрыя ідэі, самаахвярныя Рабесп’еры кладуць свае галовы на гільяціну, а ўрэшце з’яўляюцца лейтэнанты артылерыі, фюрэры ці сын юрыста і украінкі.

І ўсё ж... “Выратуецца той, хто ратуе сам”. Ратуе дзеяннямі, учынкамі. Словамі, што імкнуцца наблізіцца да таго Слова, што было “на пачатку”, наблізіцца да “Святага сапраўднага”.

Тыя, хто пазначаў і пазначае вышні духу нацыі, яе сумленне, яе эстэтычны, мастацкі ўзровень. Тыя, хто не даў сысці з літаратурных старонак лірыцы і рамантыцы, хто ішоў на ўзроўні жыцця і над узроўнем жыцця. Тыя, хто, выкінушы штандар коперу выкліку, віхурна ўварваўся ў літаратуру з памкненнямі, якія ў сваю пару сфармуляваў Андрэ Мальро: “Мастацтва — не падпарадкаванае, мастацтва — заваяванне”.

Ці ж матэрыялізуецца ў справе тыя ідэалы, што яшчэ засталіся? Ці выптрывае Слова? І разам са словам — будова Натурь? І — працягнецца “бляск цуду”? І подых кветак будзе трывожыць істот? І, можа, тады жывая душа чалавечая — не загіне?

Ала СЯМЁНАВА.

ПАЎСТАНАЕ ВІЦЕБСКАЯ УВАСКРАСЕНСКАЯ РЫНКАВАЯ ЦАРКВА

ЦВЁРДЫМІ РУКАМІ І ТРАПЯТКІМІ СЭРЦАМІ

Урачыстыя гукі “Gloria” Вівальдзі цалкам запоўнілі невялікі пакой. Белы вэлюм покрыва паступова папоўз уверх, і вачам прысутных адкрылася зграбная постаць прыгажуні царквы. У трапяткім святле свечак хвалістыя выгіны гзімсаў і валют, глыбокія светлацені калон, складаныя профілі купалаў ды франтонаў магічным чынам прыкавалі да сябе захопленыя позіркi. Гучала ўзвышаная музыка часоў барока, і на вачах прысутных адбываўся цуд уваскрэсення страчанай прыгажосці.

Так пачыналася акцыя прэзентацыі эскізнай прапановы аднаўлення Уваскрэсенскай Рынкавай царквы, якая адбылася ў Віцебску напярэдні Вялікодныя святаў 29 красавіка. Спецыяльна дзеля гэтай падзеі архітэктарамі МДП “Віцебскпраектрэстаўрацыя” быў выкананы макет храма. Уваскрэсенская царква, узарваная па загаду гарадскіх уладаў у 1936 годзе, зноў набыла сваё матэрыяльнае ўвасабленне, вярнулася ў культуралагічную прастору Віцебска, усёй Беларусі.

Сваю гісторыю мураваная Віцебская Уваскрэсенская Рынкавая царква адлічвае ад XVIII стагоддзя. Драўляная царква Уваскрэсення Хрыстова “ў месце Віцебскім у рынку за пасадам Узгорскім” была вядома па пісьмовых крыніцах яшчэ з пачатку XVII стагоддзя. Узведзеная на галоўнай адміністрацыйнай і гандлёвай плошчы горада, мураваная Уваскрэсенская царква дадатковым гарманічным акордам улілася ў сапраўдную сімфонію адметнага архітэктурнага ансамбля, утворанага вертыкалямі гарадской ратушы і касцёла ксяндзоў-бернардынаў. Сродкі на будаўніцтва царквы ахвяраваў віцебскі купец Мікалай Смык. На адным з планаў горада канца XVIII стагоддзя храм так і быў акрэслены: “Смыкова царква”.

На сёння яшчэ застаецца неведомым імя архітэктара — аўтара праекта храма. Аднак пасля выканання праектных прац па рэканструкцыі царквы з упэўненасцю можна сцвярджаць, што гэты чалавек вызначыўся адметным веданнем свайго рамяства, меў прафесійную адукацыю еўрапейскага ўзроўню. Усе прапорцыі царквы падпарадкоўваліся старой матэматычнай логіцы і грунтваліся на выкарыстанні гармоніі суадносін залатога сячэння. Храм будаваўся для вернікаў дамінаючага на той час у Віцебску уніяцкага веравызнання і ў мастацкіх адносінах нёс на сабе выразныя прыкметы нацыянальнага густу і стылю — архітэктуры так звананага віленскага барока.

Афіцыйнай датай заканчэння будаўніцтва царквы лічыцца 1772 год. Сярод 16 уніяцкіх прыходскіх храмаў, што існавалі ў горадзе ў канцы XVIII стагоддзя, Уваскрэсенская Рынкавая царква займала галоўнае месца і мела статус саборнай і кафедральнай. У 1834 годзе яна была перададзена ў праваслаўнае ведаўства і праз сем гадоў перабудавана ў адпаведнасці з густамі новых гаспадароў. Пасля кастрычніцкага перавароту 1917 года царква была зачынена, а ў хуткім часе і ўвогуле невукамі ад улады далучана да небыцця.

Шлях да вяртання Віцебску аднаго з яго самых дасканалых помнікаў архітэктуры таксама ўжо мае сваю гісторыю. Першай акцыяй, якая прыцягнула ўвагу шырокай грамадскасці да праблемы аднаўлення Уваскрэсенскай Рынкавай царквы, стаўся добрачыны канцэрт, праведзены ў драмтэатры імя Я. Коласа яшчэ ў 1988 годзе. Тады ж у адным з ашчадных банкаў Віцебска быў адчынены спецыяльны рахунак для ахвяраванняў на аднаўленне храма. Пазней Упраўленнем па рэстаўрацыі і кансервацыі помнікаў гісторыі і культуры пры Савеце Міністраў Беларусі былі выдаткаваны грошы на вывучэнне гісторыі царквы, археалагічныя даследаванні яе падмуркаў, папярэднія праектныя працы. Комплекс

гісторыка-археалагічных даследаванняў храма быў выкананы археолагам МДП “Віцебскпраектрэстаўрацыя” Ігарам Цішкіным, ён жа ўзначаліў і зарэгістраваную ў 1992 годзе уніяцкую суполку, якая ўжо атрымала афіцыйны дазвол на аднаўленне Уваскрэсенскай царквы. На ахвяраванні, адлічаныя ад правадзенага тэатральнага марафона, наладжанага ў мінулым годзе артыстамі-колесаўцамі, былі

зроблены чарцяжы эскізнай прапановы аднаўлення храма.

Надзеі на паспяховае прадаўжэнне далейшых прац сёння, на жаль, трапілі ў адваротную залежнасць ад тэмпаў росту інфляцыі і эканамічнай неўпарадкаванасці краіны. На дапамогу дзяржавы разлічваць амаль што не выпадае, а віцебскія прадпрыемствы, як паказала акцыя прэзентацыі, зараз значна больш заклапочаны ўласнымі справамі, чым дапамогай у вырашэнні праблем культуры: з вялікага шэрагу запрошаных на імпрэзу прыйшлі толькі некалькі чалавек. Воляю абставін далейшы шлях да аднаўлення храма аказаўся шчодро аздоблены цернямі...

Аднак заканчваць артыкул на такой сумнай ноче няма падстаў. У час, калі скончыліся ўсялякія матэрыяльныя сродкі на аднаўленне храма, цалкам на добраахвотных пачатках, у вольны ад працы час чатырма архітэктарамі: Ігарам Роцькам (навуковы кіраўнік праекта), Аляксандрам Вашкевічам, Іванам Матарасам і Аляксандрам Міхайлаковым быў выкананы макет Уваскрэсенскай царквы. Дасканалы мастацтва дойлідаў мінулага было паўторана цвёрдымі рукамі і трапяткімі сэрцамі дойлідаў сучаснасці. Спецыялісты ведаюць, якога вялікага ўкладання працы, часу і душы патрабуюць такія рэчы. Сам факт з’яўлення макета Віцебскай Уваскрэсенскай царквы сведчыць аб тым, што нягледзячы на ўсе цяжкасці сённяшняга дня, яшчэ ёсць каму ісці па шляху да храма. А гэта ўжо выразная адзнака таго, што Беларусь жыве!

Людміла ХМЯЛЬНИЦКАЯ.

НА ЗДЫМКУ: макет Віцебскай Уваскрэсенскай Рынкавай царквы. Маштаб 1:50.

Фота Л. ЛЯШЧОВАЙ.

НЕ ЧАПАЙЦЕ НАШАЙ СІМВОЛІКІ!

[Заканчэнне.
Пачатак на 6-й стар.]

Няхай нам даруюць тыя ветэраны вайны і працы, якія з’яўляюцца патрыётамі сваёй краіны, паважаюць яе гістарычную сімволіку: герб “Пагоня” і бел-чырвона-белы сцяг. Наш папрок і словы сорама і агіды гучаць у адрас менавіта “двіжэнцаў” з НДБСПСС і тых, хто маўкліва патурае шабашу, які гэтага групоўка ўчарашніх уладароў нашых душ раз-пораз усчынае ў такой спакойнай краіне, якой заўсёды была Беларусь, за што яе і паважаюць у свеце!

...Але ці будучы яе паважаць у вольным свеце, калі ў ліпені з флагаштоку ААН у Нью-Ёрку будзе зняты бел-чырвона-белы сцяг, а на яго месцы з’явіцца сцяг чырвоны ці чырвона-зялёны, сцяг камуністычнай дыктатуры? Удумайцеся, спадары дэпутаты Вярхоўнай Рады Беларусі, перш чым згадзіцца на нечарговую сесію, якая павінна будзе заклімаць сябе ганьбай, бо калі яна адбудзецца, можна не сумнявацца, што справа таварышоў-змагароў возьме гару — у сённяшнім парламенце краіны няма процістаяння паўзучаму рэваншызму за аднаўленне ў Беларусі камуністычнага рэжыму, які існаваў да 1991 года. Таму не “лезце ў гісторыю” вольным чынам, бо народ вам ніколі не даруе гвалту над ягонай гістарычнай сімволікай, з якой беларусы змагаліся яшчэ ў час Грунвальдскай бітвы з крыжакамі!..

...А вас, грамадзяне, якія напісалі гэтае “пісьмо”, патрабуючы змены нацыянальнай сімволікі, мы заклікаем адумаць-

ца і забраць яго назад, бо калі сапраўды сімволіку адбярэць дэпутаты-камуністы і спачуваючы ім, не будзе ў вас і сапраўднага свята перамогі над фашыскай Германіяй — патрыёты вам не даруюць здраду нашым нацыянальным сімвалам, можаце ў гэтым не сумнявацца!!! Патрэбна не канфрантацыя, не нагнятанне ў грамадстве напружанасці, да чаго штурхаецца народ краіны вы, якім не прывыкаць да чалавечай крыві, а ўзаемапавага старога і новага, аджываючага і нарадзіўшагася. Рукі прэч ад гербу “Пагоня” і бел-чырвона-белага сцяга!!! Выходзяць святкаваць пад сваімі чырвонымі і чырвона-зялёнымі сцягамі, з партрэтамі Маркса, Энгельса, Леніна, Сталіна, Чыкіна, Навікава, з сярпамі і малаткамі, ніхто вам гэтага не забараняе, але не лезце да нашай сімволікі — нам яна дарагая не менш, чым ваша вам!!!

Заклікаем усе беларускія патрыятычныя арганізацыі ў краінах блізкага і далёкага замежжа падаць свае галасы пратэсту супраць магчымага здзеку над гербам “Пагоня” і бел-чырвона-белым сцягам. Звяртаем да беларускага народа: не дайце гэтым старым крыкунам, якія дажываюць свой век і не ведаюць, што твораць, чарговы раз усчыніць гвалт над гісторыяй Беларусі!!!

РУКІ ПРЭЧ АД “ПАГОНИ” І БЕЛ-ЧЫРВОНА-БЕЛАГА СЦЯГУ!
ЖЫВЕ НЕЗАЛЕЖНАЯ І СУВЕРЭННАЯ БЕЛАРУСЬ!!!

Члены гурта беларускай культуры “Зорка Венера”.

Украіна.

Гліняныя цацкі-свістулькі — пёўнікі, конікі, зайчаняты, зробленыя рукамі студыйцаў з Салігорска, падабаюцца дзятве і дарослым. Юныя майстры атрымалі граматы і медалі ў Маскве, Мазамбіку, Анголе, Польшчы, Германіі, дзе беларускія дзеці дэманстравалі сваё вырабы.

Вось ужо дзесць гадоў пры Салігорскім цэнтры дзіцячай творчасці працуе студыя дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва “Скарбонка”. Кіруе ёю страсны энтузіяст і прапагандыст беларускіх нацыянальных рамёстваў Мікалай Пратасеня. Сваю любоў да нацыянальнага мастацтва ён перадае і студыйцам. Юныя салігорцы з задавальненнем наведваюць заняткі.

НА ЗДЫМКУ: заняткі праводзіць Мікалай ПРАТАСЕНЯ.

Фота Уладзіміра АМЯЛЬЧЭНІ.

Рэдактар Вацлаў МАЦКЕВІЧ

ЗАСНАВАЛЬНІК:

Беларускае таварыства па сувязях з суайчыннікамі за рубяжом (таварыства “Радзіма”).

НАШ АДРАС:

220005, МІНСК, ПРАСПЕКТ
Ф. СКАРЫНЫ, 44.

ТЭЛЕФОНЫ: 33-01-97, 33-02-80,
33-03-15, 33-16-56, 33-07-82.

Пазіцыя рэдакцыі і аўтараў, матэрыялы якіх друкуюцца на старонках “Голасу Радзімы”, не заўсёды супадаюць.

Газета набрана і звярстана ў камп’ютэрным цэнтры рэдакцыі газеты “Вечерний Минск”.
Адрукавана ў друкарні “Беларускі Дом друку”.
Тыраж 6 000 экз.
Індэкс 63854. Зак. 794.
Падапісана да друку 6. 6. 1994 г.